

1980 ਈਂਦੀ ਬਾਦ ਦਿਨਾਂ ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਚ ਹਾਸ਼ਿ-ਵਾਂਗ ਯੋਜਨਾ

ਡ੉ਂ ਸਤਿਪਾਲ ਸ਼੍ਰੀਵਤਸ*

ਚਾਲੀ ਦੇ ਦਫ਼ਾਕੇ ਚ ਭਗਵਤ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸਾਠ ਹੋਰੇਂ 'ਪੈਹਲਾ ਪੁਲਲ' ਸ਼ੀਰਧਕ ਕਨੈ ਅਪਨਾ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗੈਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕਰਿਯੈ ਜਿਸਲੈ ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਵਿਧਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰੀਗਣੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹਾ ਤਾਂ ਭਾਏਂ ਤਸ ਬੇਲੇ ਦੇ ਕੇਈ ਸਾਹਿਤਕਾਰੋਂ ਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਤਸ ਸੰਗੈਹ ਦਿਨਾਂ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਗੀ ਨਿ 'ਈ ਲੋਕਕਥਿਤਾਂ ਦਾ ਗੈ ਬਿੰਦ ਸੁਧਰੇ ਦਾ ਰੂਪ ਸਿੱਢ ਕਰਿਯੈ ਨਕਾਰਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹਾ, ਪਰ ਸਾਠੇ ਹੋਰੇਂ ਕਹਾਨੀ ਵਿਧਾ ਦਾ ਜੇਹੜਾ ਬੂਹਟਾ ਲਾਯਾ ਹਾ ਬਾਦ ਆਹਲੇ ਕਹਾਨੀਕਾਰੋਂ ਤਸ ਦਿਨਾਂ ਛਾਮਾਂ ਥਮਾਂ ਗੈ ਠੰਡੇ ਫਨਾਕੇ ਲੇਇਥੈ ਅਪਨਿਯਾਂ-ਅਪਨਿਯਾਂ ਕਲਮਾਂ ਚਲਾਨੇ ਦਿਨਾਂ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਲੇਇਥੈ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਲਿਖਨਿਯਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਿਆਂ ਹਿੱਣਾ। ਨਤੀਜਾ ਏਹ ਹੋਆ ਹਾ ਜੇ ਤਸ ਪ੍ਰੇਰਣਾਦਾਇਕ ਜੀਵਨ-ਸ਼ਕਿਤ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਨੈ ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਵਿਧਾ ਅਪਨੀ ਬੜਾ ਤੱਤ ਇਨ੍ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਕਨੈ ਬਧਨ ਲਗੀ ਜੇ ਅਸੱਸੀ ਦੇ ਦਫ਼ਾਕੇ ਤਕ ਪੁਜਦੀ-ਪੁਜਦੀ ਓਹ ਅਪਨੀ ਲੌਹਕੀ ਬਰੇਸਾ ਚ ਬੀ ਮਕਬੂਲ ਹੋਇਥੈ ਇਨਾ ਸ਼ਾਨਾਪਨ ਦਸ਼ਨ ਲਗੀ ਪੇਈ ਜੇ ਤਨ ਹਿੰਦੀ, ਬੰਗਾਲੀ ਤੇ ਮਰਾਠੀ ਤੇ ਕਨੱਡ ਜਨੇਹਿਥੈਂ ਸਮੂਢ ਭਾਸ਼ਾਂ ਦਿਨਾਂ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਕਨੈ ਸ਼ਾਨਾ-ਬਸ਼ਾਨਾ ਅਪਨੇ ਕਦਮ ਅਗੇਂ ਬਧਾਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਤੇ ਹੇ। ਕਹਾਨੀਕਾਰੋਂ ਕਥਾ ਤੇ ਸ਼ਿਲਿਪ ਬਾਗੈਰਾ ਹਰ ਪ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਚ ਮੌਲਕਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰੌਦਤਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਨੇ ਦੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਸਮਕਾਲੀਨ ਯੁਗਬੋਧ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਜਾਗਰੂਕ ਰੰਹਦੇ ਹੋਈ ਧਰਥਾਰਥ ਦੇ ਸਮੁਦਰ ਦੀ ਝੁੱਹਗਾਈ ਚ ਗੋਤੇ ਮਾਰੀ-ਮਾਰੀ ਜੇਹੜੇ ਮੌਤੀ ਚੁਨੀ-ਚੁਨੀ ਅਪਨਿਯਾਂ-ਅਪਨਿਯਾਂ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਗੀ ਸਜਾਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਯਤਨ ਕੀਤਾ ਤਸ ਕਨੈ ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਦਾ ਸ਼ਤ ਬੀ ਤਚਾ ਹੋਆ ਤੇ ਕਨੈ ਕਹਾਨਿਯਾਂ ਚ ਕਹਾਨੀ ਵਿਧਾ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰੀ ਬੀ ਆਈ।

ਇਨਾ ਗੈ ਨੇਈ ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਨੇ ਅਪਨਾ ਆਧਾਮ ਇਨਾ ਵਿਸ਼੍ਵਤ ਕਰੀ ਲੇਆ ਜੇ ਓਹ ਅਗੇਂ ਚਲਿਥੇ ਵਸਤੁਪਰਕ ਇਕਾਈ (Subjective individuality) ਨੇਈ ਰੇਹਿਥੈ ਸਮੂਹਪਰਕ (Objective) ਬਨੀ ਗੇਈ। ਇਸੈ ਕਰੀ ਤਸਦੇ ਆਧਾਮ ਚ ਸਰਬਨਥ ਪਰਿਵੇਸ਼, ਜੀਵਨ-ਅਸਿਤਤਵ ਦੀ ਤਲਾਸ਼, ਨੇਕਾਂ ਸਮਾਜਕ ਵਿਸ਼ੰਗਤਿਆਂ, ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰੈ ਚ ਬਧਦੇ ਤਨਾਵ ਕਨੈ

* 47/5 ਰੂਪ ਨਗਰ ਜ਼ਮ੍ਮੂ।

ਅੰਦਿਆਂ ਦਰਾਂ, ਮਾਨਸਕ ਅਨਤਰ੍ਭੁਤ, ਕਲਲੇਪਨ ਕਨੈ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਭੈਂਡ ਤੇ ਤ੍ਰਾਸ, ਤੁਗਰਵਾਦ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਹੋਨੇ ਆਹਲਾ ਅਸੁਰਕ਼ਾ ਦਾ ਭਾਵ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਸਕ੍ਰਤਿ ਦੇ ਦੁਖਪ੍ਰਭਾਵ ਕਨੈ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਟਕਰਾਡ ਤੇ ਦੁਖ, ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਕਥੇਤੇ ਚ ਫੈਲੇ ਦੇ ਭ੍ਰਾਤਾਚਾਰ ਬਗੈਰਾ ਤੱਥ ਵਰਣਤ ਕਰਾਰੇ ਵਾਂਗ ਤੇ ਤਾਂਨਦੇ ਕਨੈ ਸ਼ਵਤ: ਸਿਢ੍ਹ ਹਾਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਨੈ ਡੋਗਰੀ ਕਹਾਨੀ ਇਸ ਵਿਧਾ ਦੀ ਪਕੀ ਨੀਂਹ ਤੱਥ ਖੜ੍ਹੋਇਥੈ ਤੱਥ ਸਸ਼ਰਨੇ ਆਸਤੈ ਸਮਰਥ ਹੋਈ ਗੇਈ ਐ।

ਅਸਲ ਚ ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਵਾਂਗ ਕੁਝੈ ਬੀ ਸਾਹਿਤਿਆ ਦੀ ਇਕ ਬਡੀ ਗੈ ਜੀਕੰਤ ਵਿਧਾ ਹੋਂਦੀ ਐ। ਖਾਸ ਕਰਿਥੈ ਕਥਾ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਦੀ ਤੇ ਏਹ ਇਕ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਹੁ ਗੈ ਸਮਝਨੀ ਚਾਹਿਦੀ, ਕੀ ਜੇ ਕਥਾ-ਸਾਹਿਤਿਆ ਚ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰੋਂ, ਸਮਸ਼ਾਏਂ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਾਣਿਯੋਂ ਦੇ ਦੁਖ-ਤਕਲੀਫ਼ੋਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਬਡੀ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਕਨੈ ਚਿਤ੍ਰਤ ਹੋਂਦਾ ਐ।

ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਵਾਂਗ ਜਿਥੈ ਕਥਾ ਸਾਹਿਤਿਆ ਗੀ ਇਕ ਸ਼ਵਾਦਲੀ ਰੈਨਕ ਤੇ ਰਖਾਨਗੀ ਬਖ਼ਾਦਾ ਐ ਤੁਥੈ ਸਰਕਾਰੀ ਪਰਿਵੇਸ਼ ਆਹਲੇ ਸਮਾਜ ਚ ਫੈਲੀ ਦਿਵੇਂ ਬਿਸ਼ਾਂਗਤਿਯੋਂ, ਅਤਿਆਚਾਰੋਂ, ਬੁਰਾਇਂ ਤੇ ਪਚ਼ਚਮ ਦੇ ਬਧਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਨੈ ਅਪਨੀ ਸੰਸਕ੍ਰਤਿ ਤੱਥ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਬੁਰੇ ਅਸਰ ਤੱਥ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਕਰਿਥੈ ਪਾਠਕ ਦੇ ਕਨੈ ਸਿਢ੍ਹੇ ਕਰਿਥੈ ਤਾਂਸੀ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਕਰਨੇ ਦੀ ਅਹਮ ਭੂਮਕਾ ਬੀ ਨਭਾਂਦਾ ਐ।

ਇਸੈ ਲੋਈ ਤੇ ਅਜ਼ਜ ਦੇ ਤਥਲ-ਪੁਥਲ ਆਹਲਿਅਂ ਪਰਿਸਥਤਿਅਂ ਕਨੈ ਦੀ ਚਾਰ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਮਾਨਸਕ ਤਨਾਵ ਤੇ ਮਨੋਵਿਜ਼ਾਨਕ ਅਸੁਂਤਲਨ ਗੀ ਠਕਾਨੇ ਪਰ ਆਹਨਨੇ ਆਸਤੈ ਜੇਕਰ ਸਾਹਿਤਿਆ ਚ ਹਸ਼ਸਨੇ ਆਹਲਾ 'ਡੋਜ' ਜ਼ਰੂਰੀ ਐ ਤਾਂ ਵਾਂਗ ਦੀ ਕਹਾਰੀ ਚੋਟ ਤਾਂਸੀ ਝਾੜੀਓਟਿਅਂ ਬੁਰਾਇਂ ਦਾ ਮਕਾਬਲਾ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਤਧਾਰ ਬੀ ਕਰਦੀ ਐ। ਕੀ ਜੇ ਕਥਾ ਸਾਹਿਤਿਆ ਚ ਸਮਾਜਕ ਸਰੋਕਾਰੋਂ, ਸਮਸ਼ਾਏਂ ਤੇ ਸਮਾਜਕ ਪ੍ਰਾਣਿਯੋਂ ਦੇ ਦੁਖ-ਤਕਲੀਫ਼ੋਂ ਗੀ ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਵਾਂਗ ਦੇ ਰਾਹੋਂ ਬਡੇ ਕਾਰਗਰ ਸ਼ਸ਼ਕਤ ਫੰਗ ਕਨੈ ਚਿਤ੍ਰਤ ਕੀਤਾ ਜਨਦਾ ਐ। ਇਥੈ ਏਹ ਤਥ ਬੀ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਐ ਜੇ ਸਾਹਿਤਿਆ ਚ ਫੂਹਡੇ ਤੇ ਭਵਾਂ ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਵਾਂਗ ਦੇ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕਨੈ ਸਰਕਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਸ਼ਤਰ ਗਿਰੀ ਜਨਦਾ ਐ। ਇਸ ਲੋਈ ਸਾਰਥਕ ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਵਾਂਗ ਗੈ ਸਾਹਿਤਿਆ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਿਥੈ ਕਹਾਨੀ ਦੇ ਸ਼ਤਰ ਦੀ ਸ਼ੋਭਾ ਬਧਾਂਦਾ ਨ।

ਅਸੀਂ ਦੇ ਦੱਹਾਕੇ ਦੇ ਬਾਦ ਜਿਨ੍ਹੇ ਕਹਾਨੀਕਾਰੋਂ ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਵਾਂਗ ਕਨੈ ਅਪਨਿਅਂ ਕਹਾਨਿਅਂ ਦੇ ਕਥਥ ਗੀ ਸੰਵਾਰੇਆ-ਸਜਾਧਾ ਐ ਮੈਂ ਸਮਝਨਾ ਤਾਂਨੇ ਸਮਾਜ ਤੱਥ ਬਡਾ ਤੱਥ ਕਾਰ ਕੀਤਾ ਐ। ਤਾਂਨੇ ਅਪਨੀ ਇਸ ਤਕਨੀਕ ਕਨੈ ਪਾਠਕ ਵਰਗ ਗੀ ਨਿਮਮਾ ਦੇ ਪਤਾਂ ਆਹਲਾ ਲੇਖਾ ਨੇਹੀਂ ਕੌਡੀ ਬੁਝੀ ਦੇਨੇ ਦਾ ਸ਼ਰਹਨੇ ਜੋਗ ਕਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਨੈ ਤਾਂਸੀ ਜਿਸਲੈ ਇਸਦਾ ਗੁਣਕਾਰੀ ਸ਼ਵਾਦ ਮਸੂਸ ਹੋਆ ਤਾਂ ਓਹ ਅਕਖੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਅਥੈ ਕਿਸ਼ ਸੋਚਨੇ-ਕਰਨੇ ਗੀ ਤਧਾਰ ਹੋਨ ਲਗੀ ਪੇਆ ਹਾ।

ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਦਸ਼ਮਕਾਰ-ਜਨਵਰੀ 1981 ਈਂਡ ਦੇ ਅੰਕ ਚ ਛਤ੍ਰਪਾਲ ਦੀ ਕਹਾਨੀ— 'ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਲਾਲ ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ' ਬਿਚ ਹਾਸ਼ਿਆਂ ਬੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਂਗ ਬੀ। ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਨਾਯਕ ਸ਼ੁਮਾਰੀ ਲਾਲ ਜਿਸਲੈ ਲਾਜਬੈਨੀ ਦੇ ਘਰ ਮਰਦੁਮਸ਼ਮਾਰੀ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਆਂਦਾ ਐ ਤੇ ਤਉਦੇ ਪਤਿ ਦਾ ਨਾਂਡ ਪੁਚ਼ਦਾ ਐ ਤਾਂ ਓਹ ਆਖਦੀ ਐ—“ਤਾਂਦਾ ਨਾਂਡ ਕਿ 'ਧਾ ਲੈਂ?'” ਜਿਸਲੈ ਸ਼ੁਮਾਰੀਲਾਲ ਤਾਂਸੀ ਆਖਦਾ ਐ—“ਬੋਲਿਅਥੈ ਨੇਈ ਤਾਂ ਲਿਖਿਅਥੈ ਗੈ ਦਸ਼ਾਂ ਦੇਓ” ਤਾਂ ਓਹ ਜਿਸਲੈ ਆਖਦੀ ਐ ਜੇ ਓਹ ਤੇ ਅਨਪਢੇ ਐ ਤਾਂ ਓਹ ਆਖਦਾ ਐ ਜੇ—“ਤੁਸ ਤਾਂਦੇ ਨਾਂਡ ਦਾ ਕੋਈ ਸ਼ਾਰਾ ਦੇਓ, ਆਂਤੁੱਬੁਜ਼ੀ ਲੈਂਗ” (ਸਫਾਂ 21) ਜਨਾਨੀ ਆਖਦੀ ਐ—“ਅਡੇਓ, ਜੇਹਡੇ ਰਾਤੀ ਲੈ ਚਮਕਦੇ ਨ ਤੇ ਜੇਹਡੇ ਢੁਕੀ ਜਾਨੇ ਪੱਤ੍ਰ ਬਾਹ-ਕਾਰਜ ਬਨਦ ਹੋਈ ਜਨਦੇ ਨ ਜਿਸੀ ਚਾਢਨੇ ਲੇਈ ਬਹੁਈ ਦਿਵੇਂ ਕੁਡਿਅਥੈ ਗੀ ਖਾਸੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨੀ ਪਾਂਦੀ ਐ।” (ਸਫਾਂ 21)

ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਪੁਚ਼ਦਾ ਐ—“ਕੁਤੈ ਤਾਂਦ ਤਾਰਾ ਦੇ ਨੇਈ? ਤਾਂ ਲਾਜਵੰਤੀ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦੀ ਐ—“ਹਾਂ ਜੀ, ਹਾਂ ਇਥੈ” (ਸਫਾਂ 21) ਪਰ ਕਨੈ ਗੈ ਜਿਸਲੈ ਆਖਦੀ ਐ—“ਏਹ ਤਾਂ ਅਡਾ ਨਾਂਡ ਹੋਆ। ਮਡੇਓ ਕਨੈ ਓਹ ਬੀ ਹੈ, ਜੇਹਕਾ ਜਾਗਤੋਂ ਕੁਡਿਅਥੈ ਦਾ ਮਾਮਾ ਲਗਦਾ ਐ” (ਸਫਾਂ 22) ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਪੁਚ਼ਦਾ ਐ—“ਚਨਦ੍ਰਮਾ” ਤੇ ਨੇਈ। ਏਹ ਸੁਨਿਅਥੈ ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਆਖਦੀ ‘ਹਾਂ’ ਤਾਂ ਓਹ ਪੁਚ਼ਦਾ ਐ—“ਓਹ ਕੁਤੈ ਤਾਰਾ ਚੰਦ ਤੇ ਨੇਈ?” (ਸਫਾਂ 22) ਸੁਨਿਅਥੈ ਓਹ ਆਖਦੀ ਐ—“ਹਾਂ ਇਥੈ” (ਸਫਾਂ 22)

ਇਥੈ ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਵਾਂਗ ਦੀ ਚਟਨੀ ਦੇ ਚਟਾਕੇ ਦਿੰਦੀ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਅਪਨਾ ਆਪ ਸਮੇਟੀ ਲੈਂਦੀ ਐ। ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਚ ਅਨਪਢੇ ਤੇ ਪਰਾਨੀ ਲੀਹਕਾ ਪਰ ਚਲਨੇ ਆਹਲਿਅਂ ਡੋਗਰਾ ਜਨਾਨਿਅਂ ਪਰ ਵਾਂਗ ਐ।

ਨਾਂਡ ਦੀ ਮੌਤ

1983 ਈਂਡ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਹ ਸੁਸ਼ੀਲ ਦੇ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗੈਹ—‘ਨਾਂਡ ਦੀ ਮੌਤ’ ਚ ਸ਼ਾਮਲ—“ਨਾਂਡ ਦੀ ਮੌਤ” ਕਹਾਨੀ ਚ ਸਮਾਜ ਚ ਬਧਦੇ ਭ੍ਰਾਤਾਚਾਰ ਤੇ ਰਿਖਤਖੋਰੀ ਤੱਥ ਚੁਭਦਾ ਵਾਂਗ ਐ।

ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਨਾਯਕ ਮਨਸੋ ਅਪਨੀ ਘਰੈ-ਆਹਲੀ ਬੀਰੋ ਗੀ ਮੇਹੇਸਾਂ ਇਨਾ ਮਾਰਦਾ ਐ ਜੇ ਕਦੇਂ-ਕਦੇਂ ਤਾਂਸੀ ਪਿਣਦੈ ਪਰ ਨੀਲ ਪੇਈ ਜਨਦੇ ਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਤਾਂਸੀ ਇਨਾ ਮਤਾ ਮਾਰਦਾ ਐ ਜੇ ਤਡਕੀ-ਤਡਕੀ ਤਉਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਗੈ ਨਿਕਲੀ ਜਨਦੇ ਨ। ਤਉਦੈ ਮਨਸੋ ਤਉਦੀ ਲਾਸ਼ ਝਾਂਡੀ ਇਕ ਖੂਹੈ ਸੁਣਿਅਥੈ ਏਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨੇ ਦੀ ਕੋਸ਼ਲਾ ਕਰਦਾ ਐ ਜੇ ਤਉਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਆਤਮ-ਹਤਥਾ ਕਨੈ ਹੋਈ ਹੀ। ਜਿਸਲੈ ਪੁਲਸਾ ਆਹਲੇ ਤਾਂਸੀ ਪਕਿਡਿਅਥੈ ਕੁਟਾਸਰਾ ਚਾਦਿਅਥੈ ਅਪਨੀ ਲਾਡੀ ਦੀ ਹਤਥਾ ਕਰਨੇ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਹੋਨੇ ਆਸਤੈ ਮਨਾਈ ਲੈਂਦੇ ਨ, ਤਾਂ ਪੁਲਸ ਤਾਂਸੀ ਝਾਂਡੀ ਜੇਲਾ ਅੰਦਰ ਬੰਦ ਕਰਿਆ ਦਿੰਦੀ ਐ, ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਕੇਸ ਦਾਲਤੀ ਚ ਪੁਜਦਾ ਐ ਤਾਂ ਤਉਦੇ ਹਲਕੇ ਦਾ ਸਰਪੈਂਚ ਮਨਸਾ ਦੇ ਪਾਂਘੋ (ਚਿਤ੍ਰੇ) ਕੋਲਾ ਖਾਸੀ ਰਕਮ ਲੇਇਥੈ ਕਿਸ਼ ਅਪ੍ਰੂ ਰਖਦਾ ਐ ਤੇ ਕਿਸ਼ ਵਕੀਲੋਂ

ਗੀ ਤੇ ਕਿਸਾ ਪੁਲਸਾ ਆਹਲੇਂ ਗੀ ਖਲਾਇਥੈ ਮਨਸੋ ਗੀ ਬਰੀ ਕਰੋਆਈ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਇਥਾਂ ਕਾਤਲ ਮਨਸਾ ਦਾ ਸਾਫ-ਸਾਫ ਬਰੀ ਹੋਈ ਜਾਨਾ ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਬਦੋਂ ਚ 'ਚਾਂ ਦੀ ਮੌਤ' ਸ਼ਵੇਈ ਏ ਤੇ ਇਥਾਂ ਏਹ ਭਰਥਾਚਾਰ ਤਪਥ ਕਰਾਰਾ ਵਧਂਗ ਏ।

'ਕਿਸਾ ਗਿ'ਲਲਡ ਗਰਾਂ ਦਾ'

ਧਰਮਚਨਦ੍ਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਕਹਾਨੀ ਸ਼ਗੈਹ 'ਕਿਲੇ ਦਾ ਕੈਦੀ' ਕਹਾਨੀ ਸ਼ਗੈਹ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਹਾਨੀ - 'ਕਿਸਾ ਗਿ'ਲਲਡ ਗਰਾਂ ਦਾ' ਹਾਸਥ-ਵਧਂਗ ਦੀ ਇਕ ਨੋਖੀ ਦਾਸ਼ਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਏ।

ਅਤਿ-ਏਤ ਗਰੀਬੀ ਕਨੈ ਜਕੜ੍ਹੋਏ ਦੇ ਖਾਨਪੁਰ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕੋਂ-ਗੀ ਤਸਲੈ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਂਦੀ ਏ ਜਿਸਲੈ ਤਥੀਂ ਪੱਜ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਮੁਸਲਾਧਾਰ ਬਰਖਾ ਕਨੈ ਪਚਛਮਾਂ ਆਹਲੇ ਪਾਸ਼ੇਅ ਲਹਾਸ ਪਰਤੋਨੇ ਕਨੈ ਉਤਥੁਆਂ ਪਾਨੀ ਦਾ ਬਡੂ ਨਾਡੂ ਬੀ ਬਗਨ ਲਗਦਾ ਏ ਤੇ ਕਨੈ ਚਿਟ੍ਠੀ ਮਿਟ੍ਠੀ ਬੀ ਨਿਕਲਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦੀ ਏ, ਜਿਸਦੇ ਬਾਪਾਰ ਕਨੈ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਕਿਸਾ ਆਮਦਨ ਹੋਨੇ ਕਨੈ ਸੁਖੈ ਦਾ ਸਾਹ ਤੇ ਔਂਦਾ ਏ, ਪਰ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਦੀ ਬਮਾਰੀ ਬੀ ਫੈਲੀ ਜਂਦੀ ਏ। ਕਿਸਾ ਦਿਨੋਂ ਦੇ ਪੱਰੰਤ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਹਰ ਮਾਹਨੂ ਗੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਹੀਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦਾ ਏ, ਜਿਸਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਗ੍ਰਾਂ ਦਾ ਨਾਂਡ ਬੀ ਖਾਨਪੁਰ ਦੇ ਥਾਹਰ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਗ੍ਰਾਂ ਗੈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ। ਤਸ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਦੀ ਬਮਾਰੀ ਫੈਲਨੇ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਆਸ਼ੈ-ਪਾਸ਼ੈ ਦੇ ਗ੍ਰਾਏ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਆਹਲੇ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਆਇਥੈ ਤੇ ਇਤਥੂ ਦੇ ਲੋਕੋਂ ਗੀ ਦਿਕਿਖਾਇ ਬਡਾ ਚੰਡ ਬੁਜ਼ਨ ਲਗਦੇ ਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਤਸ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਬਡੂ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਆਹਲੇ ਬੁਜੁਗ ਕਿਟਠੇ ਹੋਇਥੈ ਇਕ ਪੱਚੈਤ ਖਡੇਰਿਥੈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਨ ਜੇ ਜਿਸਦੇ ਘਰ ਗਿ'ਲਲਡਾ ਜਾਗਤ ਜਮੈ ਤਾਂਸੀ ਨਾਮ ਦਿਤਾ ਜਾਂ ਤੇ ਜੇਹਡਾ ਬਚਚਾ ਬਾਗੈ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਦੇ ਜਮੈ ਤਾਂਸੀ ਕਿਸਾ ਸਮਾਂ ਦਿਤਾ ਜਾ ਤਾਂ ਜੇ ਤਸੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਨਿਕਲੀ ਆਵੈ। ਜੇਕਰ ਤਾਂਸੀ ਪਫੀ ਬੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਨੇਈ ਨਿਕਲੈ ਤਾਂ ਤਸ ਬਚੇ ਗੀ ਪਾਲਨੇ ਆਸਤੈ ਦੁਏ ਗ੍ਰਾਂ ਭੇਜੀ ਦਿਤਾ ਜਾ। ਕਨੈ ਪੱਚੈਤ ਨੇ ਇਥੀ ਨਿਸ਼ਚਤ ਕੀਤਾ ਜੇ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਚਬਕਖੈ ਥੋਹ੍ਰੀ ਦੇ ਬੂਹਟੇ ਲਾਇਥੈ ਝਲਲ-ਬਾਡੁ ਦੇਇਥੈ ਚੌਨੈਂ ਪਾਸ਼ੇਅ ਬਨਦ ਕਰਿਥੈ ਸਿਰਫ ਇਕ ਫਾਟਕ ਲਾਯਾ ਜਾ।

ਪਫੀ ਕਿਸਾ ਦਿਨੋਂ ਦੇ ਪੱਰੰਤ ਪੱਚੈਤ ਨੇ ਏਹ ਬੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਜੇ ਬਾਹਲੇ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਕੋਈ ਬੀ ਬਾਗੈ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਆਹਲਾ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਬਿਨਾ ਪੱਚੈਤੀ ਦੀ ਇਜਾਜਤੀ ਦਾਖਲ ਨੇਈ ਹੋਈ ਸਕਗ ਜੇ ਕੋਈ ਝਲਲ-ਬਾਡੁ ਟਧਿਧੈ ਚੋਰੀ-ਛਧੀ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਈ ਬਡਗ ਤਾਂ ਤਾਂਸੀ ਜਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਗ।

ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਮਾਨ-ਇਜਤ ਆਹਲੇ ਪਂ. ਦਮੋਦਰ ਦੀ ਘਰੈਆਹਲੀ ਜਾਨਕੀ ਜਿਸਲੈ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਦੋਏ ਸੁਕਖਨਾ ਕਰੀ-ਕਰੀ ਹੁਣ੍ਹੀ ਜਂਦੇ ਨ-ਹੇ ਭਗਵਾਨ, ਤਾਂ 'ਦੇ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਬਚੇ ਗੀ ਜਰੂਰ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਹੋਏ, ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਤਾਂ 'ਦੇ ਘਰ ਬਾਗੈ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਆਹਲੀ ਕੁਡੀ ਜਮਦੀ ਏ ਤਾਂ ਤਾਂਸੀ ਗੀ ਕਾਹਲੀ ਪੇਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਤਸਲੈ ਤਾਂ 'ਦੇ ਘਰ-ਗ੍ਰਾਂ

ਦਿਯਾਂ ਜਨਾਨਿਆਂ ਬਾਰੀ-ਬਾਰੀ ਆਇਥੈ ਪੱਤੇਅਨੀ ਕਨੈ ਅਫਸੋਸ ਬੀ ਕਰਦਿਧਾਂ ਨ ਤੇ ਕਨੈ ਤਾਂਸੀ ਸ਼ਹਾਰਾ ਬੀ ਦਿੰਦਿਧਾਂ ਨ ਜੇ ਘਾਬਰੇਓ ਨੇਈ, ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਾਰੈ ਖ਼ਬਰੈ ਤੌਲਾ ਗੈ ਕੁਡੀ ਗੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਨਿਕਲੀ ਗੈ ਆਵੈ। ਜਿਸਲੈ ਕੁਡੀ ਦੀ ਤਮਰ ਚਾਰ ਬੈਂਦ ਤਕ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਬੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਨੇਈ ਨਿਕਲਦਾ ਏ, ਤਾਂ ਪੱਚੈਤੀ ਦੇ ਮਿੰਬਰ ਪਂ. ਹੋਰੇਂ ਗੀ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਨ ਜੇ ਓਹ ਅਪਨੀ ਕੁਡੀ ਗੀ ਪਾਲਨੇ ਆਸਤੈ ਕੁਸੈ ਦੁਏ ਗ੍ਰਾਂ ਭੇਜੀ ਦੇਨ। ਪੱਚੈਤ ਆਹਲੇ ਦੀ ਧਮਕੀ ਸੁਨਿਧੈ ਪੱਤ ਤੇ ਪੱਤੇਅਨੀ ਦੋਏ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋਈ ਜਂਦੇ ਨ। ਖੀਰ ਪੱਤੇਅਨੀ ਕੁਡੀ ਗੀ ਪੱਜ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਅਪਨੀ ਮਾਝ ਗੀ ਸੌਂਪੀ ਆਂਦੀ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਕੁਡੀ ਬਾਹਨੈ ਜੋਗ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਪੱਤੇਅਨੀ ਦੇ ਭਾਡ ਨੇ ਅਪਨੀ ਘਰੈਆਹਲੀ ਕੋਲਾ ਇਕ ਨਕਲੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਬਨੋਆਇਥੈ ਕੁਡੀ ਦੇ ਗਲ ਇਸ ਚਾਲੀ ਬੀ ਨੇਂਦੇਅ ਜੇ ਪਤਾ ਗੈ ਨੇਈ ਚਲੈ ਜੇ ਓਹ ਨਕਲੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਆਹਲੀ ਕੁਡੀ ਏ। ਕੁਡੀ ਗੀ ਪੰਡਤ ਤੇ ਪੱਤੇਅਨੀ ਆਖਦੇ ਨ-“‘ਬਾਹ-ਬਾਹ ਬਨੇ ਬਨਾਯਾ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਏ। ਕੋਈ ਆਖੀ ਸਕਦਾ ਏ ? ਇਸਨੇ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਓਪਰਾ ਲਾਏ ਦਾ ਏ” (ਸਫਾ੦ 41)

ਜਿਸਲੈ ਤਸ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਗਰਦੌਰੀ ਕਰਨੇ ਆਸਤੈ ਕੁੰਜਲਾਲ ਪੁਟੋਆਰੀ ਆਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਤਾਂਸੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਅੰਦਰ ਆਂਨੇ ਦੀ ਇਜਾਜਤ ਨੇਈ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਓਹ ਫਾਟਕ ਦੇ ਬਾਹਰ ਇਕ ਨਮੋਂ ਬਨਾਏ ਦੇ ਕੋਠੇ ਚ ਬੇਹਿਧੇ ਗੈ ਗਰਦੌਰੀ ਆਹਲਾ ਕਮਮਲ ਕਰੀ ਲੈਂਦਾ ਏ।

ਜਿਸਲੈ ਕੁੰਜਲਾਲ ਪਟੋਆਰੀ ਕਨੈ ਪੰਡਤ ਦੀ ਧੀਡ ਸ਼ੋਭਾ ਦੀ ਕਡਮਾਈ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਤਾਂਸੀ ਬੀ ਨਕਲੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਲਾਇਥੈ ਗੈ ਕੁਡੀ ਗੀ ਬਾਹਨ ਆਸਤੈ ਆਂਨੇ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਜਂਦੀ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਆਪੂ ਤੇ ਨਕਲੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਲਾਈ ਲੈਂਦਾ ਏ ਪਰ ਪੱਚੈਤ ਬਰਾਤਿਧੈ ਗੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਦੇ ਬਾਗੈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਨੇਈ ਆਨ ਦਿੰਦੀ। ਖੀਰ ਫਾਟਕ ਦੇ ਬਾਹਰ ਗੈ ਬਰਾਤਿਧੈ ਦੇ ਖਾਨੇ-ਪੀਨੇ ਦਾ ਇਨਤਜਾਮ ਕੀਤਾ ਜਂਦਾ ਏ ਤੇ ਤਥੀਂ ਗੈ ਬਾਹਨ ਕਾਰਜ ਬੀ ਸਮੱਨ ਕੀਤਾ ਜਂਦਾ ਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਗ੍ਰਾਂ ਦੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਗੀ ਸ਼ੈਹਰ ਗੇਦੇ ਸ਼ੋਭਾ ਤੇ ਕੁੰਜਲਾਲ ਪਟੋਆਰੀ ਬਾਗੈ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਦੇ ਗੈ ਮਿਲਦੇ ਨ ਤਾਂ ਝਟ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਆਇਥੈ ਜਿਸਲੈ ਪੱਚੈਤੀ ਆਹਲੇਂ ਗੀ ਸੁਨਾਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਅਗਗ-ਬੁਲਾ ਹੋਇਥੈ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਨ ਜੇ ਜੰਦੂ ਬੀ ਕੁੰਜਲਾਲ ਤੇ ਕੁਡੀ ਸ਼ੋਭਾ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਆਂਗਨ ਤਾਂ ਤਾਂਸੀ ਦੈਨੈਂ ਗੀ ਕੁਡੂ ਚਾਢਗੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਓਹ ਨਕਲੀ ਗਿ'ਲਲਡੈ ਲਾਇਥੈ ਗ੍ਰਾਂ ਚ ਆਂਦੇ ਨ ਤਾਂ ਗ੍ਰਾਂ ਆਹਲੇ, ਪੈਂਚ ਬੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਥੈ ਗੀਤ ਗਾਈ-ਗਾਈ ਨਚਨ ਲਗਦੇ ਨ। ਇਥਾਂ ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਚ ਹਾਸਥ ਬੀ ਹੈ ਤੇ ਵਧਂਗ ਬੀ।

ਤਰਕ ਦੇਵੀ

ਧਰਮਚਨਦ੍ਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਹੁਂਦੇ 'ਕਿਲੇ ਦਾ ਕੈਦੀ' ਕਹਾਨੀ ਸ਼ਗੈਹ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਤਰਕ ਦੇਵੀ ਕਹਾਨੀ ਚ ਬੀ ਹਾਸਥ ਤੇ ਵਧਂਗ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਏ।

ਕਹਾਨੀ ਦੀ ਨਾਥਿਕਾ ਤਾਰਿਕਾ ਅਪਨੇ ਤਰਕ-ਸ਼ੀਲ ਸਭਾਡ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਗੈ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਅਜਯ ਫ਼ਾਰਾ ਤਰਕ ਦੇਵੀ ਨਾਂਡ ਕਨੈ ਕੁਆਲੀ ਜਂਦੀ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਅਜਯ ਦਾ ਦੋਸਤ ਮਨੋਜ ਉਸਦੀ ਲਾਡੀ ਦਾ ਨਾਂਡ ਤਰਕ ਦੇਵੀ ਰਕਖਨੇ ਦਾ ਕਾਰਣ ਪੁਛਦਾ ਏ ਤਾਂ ਅਜਯ ਆਖਦਾ ਏ ‘ਤੁਂਦਾ ਬਾਹ ਹੋਏ ਦੇ ਪੰਜ ਬੈਰੀ ਗੁਜਰੀ ਜਾਨੇ ਪਰ ਬੀ ਕੋਈ ਸਨ੍ਤਾਨ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਦੇ ਪਿਛੋਂ ਉਸਦੀ ਲਾਡੀ ਦਾ ਤਰਕਸ਼ੀਲ ਸਭਾਡ ਗੈ ਕਾਰਣ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਤਾਂ ਸੀਂ ਉਸਦਾ ਏਹ ਨਾਂਡ ਰਕਖਨੇ ਆਸਟੀ ਮਜਬੂਰ ਹੋਨਾ ਪੇਅਾ ਹਾ।’ (ਸਫ਼ਾ 136)

ਜਿਸਲੈ ਉਸਦੀ ਸ਼ੇਲੀ ਸ਼ੋਭਾ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਮਨੋਜ ਕਨੈ ਆਇਧੈ ਅਜਯ ਦੀ ਗੈਰ ਮਜੂਦਗੀ ਚ ਤਾਂ ਸੀਮਾਂਦੀ ਏ ਜੇ ਥੀਡ ਜਾਂ ਪੁਤਰ ਇਕ ਪਤਿ-ਪਲੀ ਆਸਟੈ ਘਰੈ ਦੀ ਰੈਨਕ ਬਧਾਨੇ ਆਸਟੈ ਤੇ ਕੌਂਸ ਦਾ ਨਾਂਡ ਅਗੋਂ ਲੇਈ ਜਾਨੇ ਆਸਟੈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਂਦਾ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਆਖਦੀ ਏ—“ਜਮੇਨੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੀਡਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਰੋਜ ਲੂਟਨੇ ਦੇ ਕਟ੍ਟੇ। ਗਣਧੀ ਆਹਲੇ ਕੌਡੇ ਤੇ ਸਡੇ ਦੇ ਪਾਨੀ ਪੀਓ। ਬਰਤ ਤੇ ਕਾਢੇ। ਫਿਰੀ ਪੋਤਡੇ ਥੋਈ-ਥੋਈ ਮਰੋ। ਮੈਂ ਜਾਮੇਅਾ ਤੇ ਪਤਾ ਏ ਜੇ ਰਾਤੀਂ-ਬਰਾਤੀਂ ਤਠੋ ਨੀਨ੍ਹਾਂ ਖੜਿਆਂ, ਬਸ ਕਿਸ ਹੋਰ ਬੀ ਸਨਾਂ ?” (ਸਫ਼ਾ 141)

ਜਿਸਲੈ ਸ਼ੋਭਾ ਪੁਛਦੀ ਏ ਜੇ ਤੁਗੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚ ਹੋਰ ਜਨਾਨਿਧਾਂ ਬੀ ਤੇ ਆਖਦਿਧਾਂ ਹੋਡਨ ? ਤਾਂ ਓਹ ਜ਼ਬਾਬ ਦਿੱਦੀ ਏ—“ਹਾਂ, ਆਖਦਿਧਾਂ ਨ ਪਰ ਮੈਂ ਸਭਨੋਂ ਗੀ ਇਥੈ ਆਖਨਿਧਾਂ-ਮੇਰੇ ਥਾਹਰ ਤੁਸ੍ਸੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਦੇਓ ਜਾਗਰ (ਸਫ਼ਾ 142)”

ਉਸਦੇ ਬਡੇ ਤਰੱਕੀ-ਵਿਤਰੇ ਦੇ ਬਾਦ ਜਿਸਲੈ ਤਾਰਿਕਾ ਏਹ ਆਖਦੀ ਏ ਜੇ—“ਮੈਂ ਤੇ ਬਾਹ ਕੋਲਾ ਚਾਰ ਬੈਰੀ ਪੈਹਲੇਂ ਗੈ ਲੂਪ ਲੋਆਧਾ ਹਾ” (ਸਫ਼ਾ 145)

ਤਾਂ ਇਨਾ ਸੁਨਦੇ ਗੈ ਸ਼ੋਭਾ ਤੇ ਮਨੋਜ ਦਾ ਇਕਦਮ ਹਾਸ਼ਸਾ ਨਿਕਲੀ ਜਂਦਾ ਏ।

ਇਥਾਂ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਇਕ ਜਨਾਨੀ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਤੇ ਹਠਥਰੀ ਤੱਥ ਕਰਾਰਾ ਵਿੱਗ ਏ ਜੇਹਡੀ ਅਪਨੇ ਘ੃ਸ਼ਤ ਜੀਵਨ ਦਾ ਭਵਿਕਖ ਗੈ ਬਰਾਬਰ ਕਰਨੇ ਆਹਲਾ ਫੈਸਲਾ ਲੇਇਧੈ ਬਾਹ ਕੋਲਾ ਪੈਹਲੇਂ ਗੈ ਲੂਪ ਲੁਆਈ ਲੈਂਦੀ ਏ। ਇਥਾਂ ਅਪਨੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੇ ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਹਾਸ਼ਸੋਂ ਦਾ ਸ਼ਕਾਰ ਬਨਿਧੈ ਅਪਨੀ ਅਜੀਬ ਸਿਥਤਿ ਬਨਾਈ ਲੈਂਦੀ ਏ।

ਸੀਰਾਜਾ ਡੋਗਰੀ ਦੇ ਜੂਨ-ਸਿਤਾਬਰ 1996 ਈਂਦੀ ਦੇ ਅੰਕ ਚ ਛਪੀ ਦੀ ਔਮ ਗੋਸ਼ਵਾਮੀ ਦੀ ਕਹਾਨੀ -“ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ” ਚ ਵਰਤਮਾਨ ਸਮਾਜ ਚ ਪੈਸੇ ਤੇ ਠਾਟ-ਬਾਟ ਗੀ ਬਧਾਨੇ ਆਸਟੈ ਹਰ ਤਰਹ ਦੇ ਹਰਬੇ ਅਪਨਾਨੇ ਆਸਟੈ ਬਦਲੀ ਦੀ ਮਾਹਨੂ ਦੀ ਮਾਨਸਕਤਾ ਤੱਥ-ਕਰਾਰਾ ਵਿੱਗ ਏ।

ਸਥਾਰਣ ਸ਼੍ਕੂਲ ਮਾਸਟਰ ਰਾਂਜੂ ਰਾਮ ਅਪਨੇ ਪੱਥਰੋਂ ਗੀ ਪੱਥਰ ਪਾਂਡਵ ਨਾਂਡ ਦੇਇਧੈ ਤਾਂ ਨੇਂਗੀ ਬਡੇ ਹਿਰਖ-ਪਾਰ ਕਨੈ ਪਾਲੀ-ਪੋਸਿਧੈ ਤੇ ਪਦਾਰਿਆਂ-ਲਖਾਇਧੈ ਕਾਬਲ ਬਨਾਇਧੈ ਚੰਗੇ ਪੈਸੇ ਕਮਾਨੇ ਦੇ ਕਾਬਲ ਬਨਾਈ ਲੈਂਦਾ ਏ। ਬਡੀ ਥੋਡੀ ਤਨਖਾਹ ਹੋਨੇ ਦੇ

ਬਾਬਯੂਦ ਓਹ ਤਾਂ ਨੇਂਗੀ ਚੰਗੀ ਚਾਲਲੀ ਆਤਮ-ਨਿਭਰ ਬਨਾਨੇ ਚ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨੇਈ ਰਖਦਾ। ਖੀਰ ਇੰਜੀਨਿਅਰ ਬਨਿਧੈ ਵਿਦੇਂਹੋਂ ਚ ਜਾਇਧੈ ਲਕਖਾਂ ਰਖੇਡ ਕਮਾਨ ਲਗਦੇ ਨ ਤੇ ਫ਼ਹੀ ਬਾਹ ਕਰਿਧੈ ਅਪਨਿਧੈ ਲਾਡਿਧੈ ਗੀ ਕਨੈ ਲੇਈ ਜਂਦੇ ਨ, ਤਉਲੈ ਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਗੀ ਚਿਟ੍ਠੀ ਤਕ ਲਿਖਨੇ ਆਸਟੈ ਬੀ ਸਮਾਂ ਨੇਈ ਹੋਨੇ ਕਰੀ ਮਾਸਟਰ ਹੁੰਦਾ ਮਨ ਅੜ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਜਂਦਾ ਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਜਿਸਲੈ ਉਸਦਾ ਨਿਕਾ ਪੁਤਰ ਸੈਹਦੇਵ ਚਾਨਚਕ ਆਇਧੈ ਉਸਦੇ ਅਗੋਂ “ਪਨਦਰਾਂ ਲਕਖੇ ਰਖੇਡ ਦੇ ਕੇਈ ਥਾਂ ਬੈ ਸੁਟਿਧੈ ਆਖਦਾ ਏ—“ਡੈਡੀ ਤੁਸੇਂ ਗੈ ਅਸੰਗੀ ਪਢਾਧਾ ਹਾ।” (ਸਫ਼ਾ 27) ਤਾਂ ਤਾਂ ਸੀਮੀ ਉਸ ਕਨੈ ਬਿੰਦ ਸੰਤੋਖ ਤੇ ਬੜਿਆਂਦਾ ਏ ਪਰ ਓਹ ਸੋਚਦਾ ਏ ਜੇ ਕਿਲਲੈ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਤਨ ਕੇਹ ਕਰਨੇ ਨ ਏਹ ਨੋਟੋਂ ਦੇ ਥਾਂਬੈ। ਓਹ ਤੇ ਅਪਨੇ ਬਢਾਪੇ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਚ ਅਪਨੀ ਸੇਵਾ ਚਾਂਹਦਾ ਏ, ਜੇਹਡੀ ਤਾਂ ਸੀਮੀ ਨੇਈ ਏ ਥਹੋਆ ਕਰਦੀ।

ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਚ ਸਮਾਜ ਦੇ ਤਾਂ ਨੇਂ ਗੈ ਬੁਰੂ ਪੁਤਰੋਂ ਤੱਥ ਵਿੱਗ ਏ ਜੇਹਡੇ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਫ਼ਾਰਾ ਤਾਂ ਨੇਂਗੀ ਪਾਲਨੇ-ਪੋਸਨੇ ਤੇ ਪਢਾਨੇ-ਲਖਾਨੇ ਆਸਟੈ ਝਲਦੇ ਦੁਖ-ਤਕਲੀਫੋਂ ਕਨੈ ਭਰੋਚੇ ਦੇ ਤੁਪਕਾਰੋਂ ਗੀ ਭੁਲਿਲਿਧੈ ਅਪਨੀ ਐਸਾਪਰਸ਼ੀ ਚ ਪੇਈ ਜਂਦੇ ਨ।

ਪਾਗਲ

ਸੀਰਾਜਾ ਦੇ ਜੂਨ-ਸਿਤਾਬਰ 1996 ਈਂਦੀ ਦੇ ਅੰਕ ਚ ਛਪੀ ਦੀ ਡਾਂਡੀ ਲਲਿਤ ਮਗੋਤ੍ਰਾ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ‘ਪਾਗਲ’ ਹਾਸ਼-ਵਿੱਗ ਵਿਧਾ ਦੀ ਬਧਿਆ ਕਹਾਨੀ ਏ।

ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਚ ਪਾਗਲੋਂ ਦਿਧਾਂ ਚਾਰ ਕਿਸਮਾਂ ਦਸ਼ੀ ਦਿਧਾਂ ਨ। (1) ਕਿਸ ਮਤੇ ਜਾਹਰੀ ਪਾਗਲ, (2) ਕੇਈ ਗੁਜ਼ੇ ਪਾਗਲ (3) ਕਿਸ ਆਰਜੀ ਪਾਗਲ, ਤੇ ਕਿਸ (4) ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਪਾਗਲ।

ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਕੇਈ ਡਿਕਟੇਟੋਂ, ਧਾਰਮਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨੇਤੋਂ ਗੀ ਤੇ ਸਾਈਸਦਾਰੋਂ ਗੀ ਸਜ਼ਾਰ ਬਤੋਏ ਦੇ ਪਾਗਲੋਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਚ ਵਰਣਤ ਕਰਦਾ ਏ।

ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਨਾਥਕ ਪਰਕਾਸ਼ ਏ, ਕਦੇਂ-ਕਦੇਂ ਜਿਸਦੇ ਦਮਾਗੀ ਦੌਰੋਂ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਉਸਦੀ ਮਾਂ ਬਡੀ ਦੁਖੀ ਹੋਂਦੀ ਏ। ਓਹ ਅਪਨੇ ਦੂਰੈ ਦੇ ਰਿਖਤੇ ਦੇ ਅਪਨੇ ਦੇਰ ਗੀ ਸਵਿਧੈ ਗੁਪ-ਚੁਪ ਸਥ ਕਿਸ ਸਮਝਾਇਧੈ ਪਰਕਾਸ਼ ਗੀ ਹਸ਼ਪਤਾਲ ਭੇਜਦੀ ਏ ਪਰ ਕੀ ਜੇ ਤਉਲੈ ਪਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਦਮਾਗੀ-ਸਾਂਤੁਲਨ ਠੀਕ ਹੋਂਦਾ ਏ ਇਸ ਲੇਈ ਓਹ ਬਡੀ ਚਲਾਕੀ ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਥਾਹਰ ਅਪਨੇ ਚਾਚੇ ਗੀ ਗੈ ਮਰੀਜ ਦੇ ਤੌਰ ਪਰ ਪੇਸ਼ ਕਰੀ ਦਿੰਦਾ ਏ ਤੇ ਜਿਸਲੈ ਡਾਂਕਟਰ ਚਾਚੇ ਗੀ ਅਪਨੇ ਅਗੋਂ ਰਕਖੇ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਆਹਲੇ ਸ਼੍ਵੰਲ ਤੱਥ ਬੌਹਨੇ ਦਾ ਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਏ, ਤਾਂ ਚਾਚਾ ਜ਼ਬਾਬ ਚ ਆਖਦਾ ਏ—“ਨੇਈ ਜੀ, ਬਹਰਾਨਾ ਕੀ ਏ ? ਪਰ ਗਲਲ ਸਮਝ ਨੇਈ ਆਈ।” (ਸਫ਼ਾ 46)

ਜਿਸਲੈ ਡੱਕਟਰ ਡਾਂਸੀ ਦਿਕਖੀ ਪਰਖੀ ਆਖਦਾ ਏ—“ਤੁਸ ਤੇ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਲਗਦੇਓ ।” ਤੇ ਫਹੀ ਕਨੈ ਗੈ ਜਿਸਲੈ ਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚ ਪਰਕਾਸ਼ ਕੋਲਾ ਪੁਚਛਦਾ ਏ ਜੇ ਕੇਹ ਪੇਰੇਸ਼ਾਨੀ ਏ ਇਹਨੋਂ ਗੀ” ? ਪਰਕਾਸ਼ ਆਖਦਾ ਏ—“ਜੀ, ਇਧਾਂ ਚੰਗੇ-ਭਲੇ ਨ ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਕੇਲਾ ਖਨਦੇ ਨ, ਤਾਂ ਛਤਾ ਤੱਥ ਚਢਿਧੈ, ਬੇਹੁਡੇ ਚ ਛਾਲ ਮਾਰੀ ਓਡਦੇ ਨ। (ਸਫਾ 46)

ਇਧਾਂ ਏਹ ਕਹਾਨੀ “ਉਲਾ ਚੋਰ ਕੋਤਵਾਲ ਕੋ ਡਾਂਟੇ” ਕਹਾਵਤ ਗੀ ਚਰਿਤਾਰਥ ਕਰਦੀ ਏ। ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਚ ਮਾਹਨੂ ਦੇ ਪਖਣੀ ਤੇ ਅਪਨੇ ਸਭਾਤ ਤੱਥ ਹਾਸ਼ ਬੀ ਹੈ ਤੇ ਵਾਂਗ ਬੀ ਏ। ਕੋਈ ਚੰਗੇ-ਭਲੇ ਹੋਇਥੈ ਬੀ ਜਿਸਲੈ ਪਾਗਲ ਹੋਨੇ ਦਾ ਨਾਟਕ ਕਰਦੇ ਨ ਤਾਂ ਤਾਂ ਦੇ ਤੱਥ ਤੱਥ ਹਾਸ਼ ਤੇ ਆਂਦਾ ਗੇ ਏ। 1996-97 ਅਕਤੂਬਰ-ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਦੇ ਅੰਕ ਚ ਛਤਪਾਲ ਦੀ ਕਹਾਨੀ—“ਪੀਡੀ-ਦਰ ਪੀਡੀ” ਵਾਂਗ-ਵਿਧਾ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਝਾਂਕੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਏ। ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਕਹਾਨੀ ਵਿਧਾ ਦੀ ਨਮੰਨ ਤਕਨੀਕ ਤੱਥ ਬੀ ਅਧਾਰਤ ਏ ਕੀ ਜੇ ਕਹਾਨੀ ਚ ਨਾਯਕ-ਨਾਯਕਾ ਦਾ ਕਰਦਾਰ ਮਾਹਨੂ ਨੇਈ ਬਲਕੇ ਤੋਤਾ-ਮੈਨਾ ਨਹਾਂਦੇ ਨ।

ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਰੰਭ ਤੋਤਾ-ਮੈਨਾ ਦੇ ਬਾਰਤਲਾਪ ਦੇ ਮਾਧਿਮ ਕਨੈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਮੈਨਾ ਤੋਤੇ ਗੀ ਪੁਚਛਦੀ ਏ ਜੇ ਤੁਸੇਂ ਅਪਨੇ ਬੁਡੇ ਬਬੈ ਗੀ ਇਧਾਂ ਭਡਕਨੇ ਆਸਤੈ ਕੀ ਛੋਡੀ ਦਿਤੇ ਦਾ ਏ। ਜੇਕਰ ਓਹ ਇਸੈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਤੱਥ ਆਹਲਡੇ ਚ ਰੱਹਦੇ ਤਾਂ ਮੇਂ ਤੁਂਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ। ਤੋਤਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਏ—“ਤੇਰਾ ਕਨੇਹਾ ਸੌਹਾਰਾ ? ਤੁਂ ਮੇਰੀ ਤ੍ਰੀਮਤ ਨੇਈ ਮਸ਼ੂਕਾ ਏਂ। ਜੇਕਰ ਸਚ੍ਚੇਂ ਗੈ ਸਾਫ਼ਾ ਬਾਹਾ ਹੋਏ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਤੁਂ ਬੀ ਸਤਬੈਂਤੀ ਆਂਗਰ ਅਪਨੇ ਸੌਹਰੇ ਗੀ ਠੇਡੇ ਖਾਨੇ ਗਿਤੈ ਘਰਾ ਬਾਹਰ ਕਿਛੀ ਲਾਨਾ ਹਾ।” (ਸਫਾ 39)

ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਫਹੀ ਪੁਚਛਦੀ ਏ—“ਕੇਹਡੀ ਸਤਬੈਂਤੀ ਦੀ ਗਲਲ ਕਰਾ ਕਰਨਾ ਏ ?” ਤਾਂ ਓਹ ਗਢੀ ਆਹਲੇ ਬਾਗੈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ਼ਾਰਬਨ ਠਕਰੇ ਦੀ ਜਨਾਨੀ ਤੇ ਤਸਦੇ ਸ਼ਾਰੇਂ ਪਰ ਨਚਵਨੇ ਆਹਲੇ ਸ਼ਾਰਬਨ ਠਕਰੇ ਦੀ ਕਰਤੂਤੇ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਸੁਨਾਂਦਾ ਏ। ਜਿਨ ਅਪਨੇ ਬਬੈ ਗੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਨੈ ਰੋਲੀ-ਰੋਲਿਯੈ ਤੇ ਤਡਫਾਈ-ਤਡਫਾਇਥੈ ਮਰਨੇ ਆਸਤੈ ਮਜਬੂਰ ਕਰੀ ਦਿੱਤਾ ਹਾ। ਤਸ ਜਨਾਨੀ ਦਾ ਅਪਨੇ ਸੌਹਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਨੇਹਾ ਕ੍ਰੂਰ ਬਾਹਰ ਇਕ ਜਨਾਨੀ ਦਾ ਅਪਨੀ ਸੁਰਗਬਾਸਨ ਸਾਕਨੀ ਦੇ ਬਚੇ ਕਨੈ ਕੀਤੇ ਦੇ ਕ੍ਰੂਰ ਸਲੂਕ ਕੋਲਾ ਬੀ ਬਦਧ ਹੋਂਦਾ ਏ। ਓਹ ਸਨਾਂਦਾ ਏ—“ਤੁਸਦੀ ਲਾਡੀ ਤੇ ਆਖਦੀ ਹੀ ਬੁਡਫੇ ਗੀ ਜਮ੍ਮੁ ਦੇ ਬ੍ਰਦ਼-ਆਸ਼ਰਮ ਚ ਛੋਡੀ ਆਓ। ਹੁਨ ਨੇਈ ਹੁੰਦੀ ਮੇਰੇ ਸ਼ਾ ਇੰਦੀ ਟੰਡੋਆਲੀ।” (ਸਫਾ 40)

ਜਿਸਲੈ ਇਕ ਦਿਨ ਬੁਡਾ ਦਿਖਦਾ ਏ ਜੇ ਤਸਦੇ ਦਾ ਗੈ ਲਾਏ ਦੇ ਸੌਂਫੀ ਅੰਬੈ ਦੇ ਹੇਠ ਇਕ ਬੁਡਾ ਗਤੇ ਤਾਂ ਓਹ ਆਖਦਾ ਏ “ਪੁਤਰਾ, ਮਿਨੀ ਇਸ ਗਤੇ ਚ ਨੇਈ ਦਬੇਅਾਂ। ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਪੁਚਛਦਾ ਏ—“ਬਾਪੂ ਕੀ ?” ਬੁਡਾ ਰਨਹਾਕਾ ਹੋਇਥੈ ਤੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਹੀਂਠਿਆਂ ਕਰਿਯੈ ਆਖਦਾ ਏ—“ਇਸ ਅਮ੍ਬੇ ਦੇ ਹੇਠ ਤੇਰੇ ਦਾਦੇ ਗੀ ਦਬੇਅਾ ਹਾ।” (ਸਫਾ 41)

ਫਹੀ ਤੋਤਾ ਅਪਨੀ ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਖੀਰਲਾ ਫਿਕਗਾ ਸੁਨਾਂਦਾ-ਸੁਨਾਂਦਾ ਗੈ ਛੱਡਕੀ-ਤਡਫੀ ਤਠਦਾ ਏ ਤੇ ਮੈਨਾ ਦੀ ਚੁੰਝ ਬੀ ਬਕੋਈ ਜਾਂਦੀ ਏ। ‘ਇਧਾਂ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਅਜ਼ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਣ ਦੇ ਤੁ਷ਟਭਾਵ ਕਨੈ ਬਿਗਡੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਪਾਰਵਾਰਕ ਮੁਲਲੇਂ ਤੇ ਸਨ੍ਤੁਲਨ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਸਾਫ਼ੇ ਸਰਬਨਥੇ ਤੱਥ ਪੈਨੈ ਆਹਲੇ ਘਾਤਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੱਥ ਵਾਂਗ ਦੀ ਕਰਾਰੀ ਚੋਟ ਏ।

ਪ੍ਰੋ ੦ ਲਲਿਤ ਮਗੋਤ੍ਰਾ ਦੀ ਸ਼ੀਰਾਜਾ ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੁਲਾਈ 2001 ਈ੦ ਦੇ ਅੰਕ ਚ ਛਹੀ ਦੀ ਕਹਾਨੀ ‘ਸ’ ਬ’ ਚ ਪਚਛਮੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸਭਧਤਾ ਦੇ ਸਾਫ਼ੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਤੇ ਸਭਧਤਾ ਤੱਥ ਬਧਦੇ ਵਿਸ਼ੈਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਨੈ ਔਨੈ ਆਹਲਿਧੈ ਬੁਰਾਇਥੈ ਤੱਥ ਵਾਂਗ ਦਿਧਾਂ ਕਾਰਿਯਾਂ ਚੋਟਾਂ ਨ। ਅਸਲ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਣ ਜਾਂ ਬਜਾਰਬਾਦ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਨੈ ਸਾਫ਼ੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੀ ਅਪਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰੂਪ ਲੈਂਦੀ ਜਾ ਕਰਦੀ ਏ। ਜਿਸਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਸਾਫ਼ੇ ਪਾਰਵਾਰਕ ਸਰਬਨਥੇਂ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰਤਾ ਦਾ ਰੂਪ ਗੈ ਬਿਗਡਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਜੇ ਕੁਤੈ ਅਪਵਾਦ ਰੂਪ ਕਨੈ ਔਸਤਨ ਪੁਤਰੋਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇਂ ਚ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਆਸਤੈ ਜਿਧਾਂ-ਕਿਧਾਂ ਜਾਂ ਇਧਾਂ ਆਖੋ ਜੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਜੰਦੀ ਹੈ ਬੀ ਤਾਂ ਤਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੀਡੀ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਹੋਂਦੀ ਗੀ ਬੋਝ ਤੇ ਖੁੰਦਕਪਨੇਂ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਮਝਨ ਲਾਗੀ ਪੌਂਦੀ ਏ। ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਇਸੈ ਸਾਫ਼ੇ ਪਾਰਵਾਰਕ ਸਰਬਨਥੇਂ ਦੀ ਵਿਘਟਨਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਤੱਥ ਤ੍ਰਿਕਬੇ ਵਾਂਗ ਦੀ ਇੰਹਾਂ ਚੋਟ ਕਰਦੀ ਏ।

ਦੁਰਗਾਦਾਸ ਅਪਨੀ ਘਰੈਆਹਲੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਮੁਤ੍ਤੁ ਦੇ ਬਾਦ ਅਪਨੇ ਅਮੇਰਿਕਾ ਦੇ ਸੈਨ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸਕੋ ਤੇ ਫਿਲੇਂਡੈਲਿਫਿਆ-ਸ਼ੈਹਰੋਂ ਚ ਕਮੈ ਦੀ ਖਾਤਰ ਜਾਈ ਬ੍ਰਸੇ ਦੇ ਦੈਨੋਂ ਪੁਤਰੋਂ ਦ੍ਰਾਵਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨੇ ਪਰ ਅਪਨਾ ਚੰਗਾ-ਬੁਡਾ ਮਕਾਨ ਬੇਚਿਯੈ ਅਪਨੇ ਸੈਨ ਫ੍ਰਾਂਸਿਸਕੋ ਆਹਲੇ ਪੁਤਰ ਕੋਲ ਚਲੀ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਪਰ ਤਥੈ ਇਕ ਦਿਨ ਜਿਸਲੈ ਓਹ ਟੈਲੀਵਿਜਨ ਦਾ ਹਿਨਦੋਸਤਾਨ ਆਹਲਾ ਚੈਨਲ ਲਾਇਥੈ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦਿਕਖਨ ਲਗਦਾ ਏ ਤਾਂ ਤਸਦਾ ਪੋਤਰਾ ਸਾਸਾ ਤਸੈਲੈ ਅਪਨੇ ਦੋਸਤੋਂ ਕਨੈ ਤਥੈ ਆਈ ਪੁਜਾ ਏ ਤੇ ਅਪਨੇ ਦਾਦੇ ਦੇ ਹਥਤਾ ਦਾ ਰਿਮੋਟ ਖੋਹਿਯੈ ਤੇ ਚੈਨਲ ਬਦਲਿਯੈ ਅਪਨੀ ਅਪਨੀ ਮੰਜ਼ੀ ਆਹਲਾ ਪਚਛਮੀ ਨਾਚ-ਗਾਨੇ ਆਹਲਾ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦਿਕਖਨ ਲਾਗੀ ਪੌਂਦਾ ਏ ਤੇ ਆਖਨ ਲਗਦਾ ਏ—‘ਜੇਕਰ ਤੁਸੇਂਗੀ ਗੰਦਾ ਮੁਲਖ ਇਨਾ ਗੈ ਪਸੰਦ ਏ ਤਾਂ ਤੁਸ ਤੁਸ ਗੰਦ ਚ ਬਾਪਸ ਕੀ ਨੇਈ ਚਲੀ ਜਾਂਦੇ ?’ (ਸਫਾ 143)

ਇਨਾ ਸੁਨਦੇ ਗੈ ਦੁਰਗਾਦਾਸ ਅਪਨੇ ਹਿਨਦੋਸਤਾਨੀ ਬੁਜੁਗਨਾ ਸਭਾਤ ਦੇ ਮਤਾਬਕ ਅਪਨੇ ਪੋਤਰੇ ਦੇ ਮੂੰਹੈ ਪਰ ਇਕ ਕਰਾਰਾ ਥਪਡੁ ਜਕਡੀ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਸਾਸਾ ਥਪਡੁ ਖੰਦੇ ਗੈ ਝਾਟ ਪੁਲਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਚ ਫੋਨ ਕਰਿਯੈ ਪੁਲਸ ਆਹਲੇ ਗੀ ਬੁਲਾਈ ਲੈਂਦਾ ਏ ਤੇ ਪੁਲਸਾ ਆਹਲੇ ਆਇਥੈ ਦੁਰਗਾਦਾਸ ਗੀ ਪਕਡਿਯੈ ਪੁਲਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਲੇਈ ਜਾਂਦੇ ਨ। ਸਾਸ ਬੇਲਲੈ ਤਸਦਾ ਪੁਤਰ ਸੁਰੇਸ਼ ਘਰ ਪੁਜਦਾ ਏ ਤਾਂ ਜਿਸਲੈ ਤਾਂਸੀ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਏ ਤਾਂ ਓਹ ਝਾਟ ਪੁਲਸ-ਸਟੇਸ਼ਨ ਜਾਇਥੈ ਅਪਨੇ ਪਿਤਾ ਗੀ ਛੁਡਾਇਥੈ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆਨਦਾ ਏ। ਜਿਸਲੈ ਤਸਦਾ ਪੋਤਰਾ ਸਾਸਾ ਅਪਨੇ ਦਾਦੇ ਗੀ ਦਿਖਦਾ ਏ ਤਾਂ ਝਾਟ ਆਖਨ ਲਗਦਾ ਏ—“ਆਈ ਕੈਨ ਨਾਟ ਲਿਵ ਵਿਦ ਦਿਸ ਕ੍ਰੇਜੀ ਮੈਨ” (ਸਫਾ 144)

ਦੁਰਗਿਆਸ ਪੋਤਰੇ ਦੇ ਬਿਹਾਰ ਕੋਲਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਥੈ ਅਪਨੇ ਦੁਏ ਪੁਤਰ ਸੋਮ ਕੋਲ ਜਾਇਥੈ ਰੈਹਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦਾ ਐ। ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਸੋਮ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਜਰਮਨੀ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਐ ਤਾਂ ਓਹ ਸੁਰੇਸ਼ ਦ੍ਰਾਗ ਮੁਡਿਥੈ ਸਾਨਕਾਂਸਿਸਕੋ ਆਇਥੈ ਰੈਹਨੇ ਆਸਟੈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨੇ ਪਰ ਬੀ ਤਸਦੀ ਗਲਲ ਨੇਈ ਮਨਿਧੈ ਹਿਨਦੋਯਾਨ ਆਇਥੈ ਇਕ-ਬੁਦਾਸ਼ਿਮ ਦੇ ਕਰੋ-ਧਰੋ ਗੀ ਮਿਲਿਥੈ ਆਸ਼ਰਮ ਦਾ ਰੈਜਿਡੈਣਟ ਸੈਕਟਰੀ ਬਨਿਧੈ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਬਾਕੀ ਦਿਨ ਕਫ਼ਨ ਲਗਦਾ ਐ।

ਇਥਾਂ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਸਾਢੇ ਭੁਟਦੇ ਪਾਰਵਾਰਕ ਮੁਲਲੇਂ ਤੇ ਬਿਗਡੇ ਰਿਖਤੇ ਤੱਥਰ ਇਕ ਕਗਾਰ ਵਾਂਗ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਐ। ਲੇਖਕ ਦਾ ਮਨਨਾ ਐ ਜੇ ਏਹ ਸਾਰਾ ਕਸੂਰ ਪਚ਼ਮੀ ਸਭਿਤਾ ਦੇ ਬਖਦੇ ਬੁਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਅਸਰ ਐ ਜੇ ਸਾਡੇ ਧਿਧਾਂ-ਪੁਤਰ ਬੀ ਤਸਦੀ ਰੰਗ ਚ ਰੰਗੋਆ ਕਰਦੇ ਨ। ਸ਼ੀਰਾਜਾ (ਅਪ੍ਰੈਲ-ਯੁਲਾਈ 2001) ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਪ੍ਰੋ। ਮਦਨਮੋਹਨ ਦੀ ਕਹਾਨੀ-'ਛਲਲ' ਦੇ ਕਿਸ਼ ਬਾਰਤਾਲਾਪੇਂ ਚ ਫੂਹਗਾ ਵਾਂਗ ਦਿਖਵਨੇ ਗੀ ਲਭਦਾ ਐ। ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਬੇਨਾਮ ਨਾਕ ਇਕ ਠੇਕੇਦਾਰ ਐ, ਜੇਹਡਾ ਬਸੋਹਲੀ ਕੋਲਾ ਤੱਥਰਲੇ ਪਹਾੜੀ ਗ੍ਰਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮਲਾ ਨਾਂਡ ਦੀ ਜਵਾਨ ਕੁਡੀ ਗੀ ਸ਼ੈਹੈਰੈ ਚ ਬਨੀ ਦੀ ਅਪਨੀ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਕੋਠੀ ਚ ਲੋਈ ਆਂਦਾ ਐ। ਓਹ ਸਥ ਦਿਕਿਖਾਈ ਤੱਥਲੈ ਤੇ ਤਸਕੁਡੀ ਗੀ ਕੋਈ ਚੰਗ ਨੇਈ ਬੜੋਂਦਾ, ਪਰ ਜਿਸਲੈ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਆਹਲੇ ਅਫਸਰੋਂ ਆਇਥੈ ਤੁਥੈ ਛਾਯਾ ਮਾਰਦੇ ਨ ਤਾਂ ਓਹ ਆਖਦਾ ਐ—ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰੋਂ ਗੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲਾ ਅਜ਼ਜ ਤਕ ਅੱਸਥੀ ਲਕਖ ਰੁਪੇਆ ਫ਼ਹੋਈ ਚੁਕੇ ਦਾ ਐ। ਜੈਦਾ ਮੇਂ ਕੋਈ ਲੇਖਾ ਨੇਈ ਦੇਈ ਸਕੇਅ। ਹੁਨ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸਰਕਾਰ ਮੁਝਕਲ ਬਨਾਈ ਦੇਗ।" (ਸਫਾ। 13)

ਕਮਲਾ ਏਹ ਸੁਨਿਧੈ ਜਿਸਲੈ ਇਥਾਂ ਆਖਦੀ ਐ—“ਸਾਡੇ ਪਹਾੰਡੇਂ ਚ ਬੀ ਸ਼ਾਹੇਂ ਕੋਲ ਬਥਹੇਰਾ ਰਪੇਆ ਹੋਂਦਾ ਐ, ਬੀ ਤਾਂਦੇ ਘਰ-ਛਾਪੇ ਨੇਈ ਬਜਦੇ।” ਓਹ ਜਿਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਐ—“ਕੀ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਸਮਝਦੀ ਐ ਜੇ ਤਾਂਦਾ ਰਪੇਆ ਕੋਈ ਕਾਲਾ ਨੇਈ, ਚਿਟਟਾ ਹੁੰਦਾ ਐ।” (ਸਫਾ। 13-16)

ਸਾਫ ਐ ਇਥੋਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪੇਂ ਕੋਲਾ ਜੇ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਆਹਲੇ ਰਿਖਤ ਲੇਇਥੈ ਕਿਥਾਂ ਪੈਸੇ ਆਹਲੇ ਪਹਾੜੀ ਬਾਪਾਰੀ-ਸਾਹੇਂ ਤੱਥਰ ਛਾਪੇ ਨੇਈ ਮਾਰਦੇ। ਇਥਾਂ ਏਹ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਆਹਲੇ ਅਫਸਰੋਂ ਦੀ ਭਗਤਾਚਾਰ ਆਲੀ ਕਾਰ-ਗਜਾਰੀ ਤੇ ਰਿਖਤਖੋਰੀ ਤੱਥਰ ਗੈ ਕਗਾਰ ਵਾਂਗ ਐ। ਕਹਾਨੀਕਾਰ ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਦੇ ਮਾਧਿਮ ਕਨੈ ਦਸ਼ਸਨਾ ਚਾਂਦਾ ਐ ਜੇਕਰ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਆਹਲੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਕਨੈ ਕਮਮ ਕਰਨ ਤਾਂ ਸਰਕਾਰ ਗੀ ਕਿਨਾ ਲਾਭ ਹੋਈ ਸਕਦਾ ਐ। 2002, ਈ੦ ਚ ਛਾਪੇ ਦੇ ਰਾਜਗਹੀ ਦੇ 16 ਕਹਾਨਿਧੈ ਦੇ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰਹ “ਜੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ” ਚ ਇਕ ਕਹਾਨੀ ‘1281’ ਚ ਵਾਂਗ ਬਣ੍ਹ ਤੇ ਹਾਸੇ ਦਾ ਪੁਟ ਸਤਾ-ਜੈਦਾ ਐ।

ਕਹਾਨੀ ਦਾ ਹਾਸਥ ਆਲੀ ਹਿਸ਼ਾ ਇਸ ਵਾਕਿ ਕਨੈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਂਦਾ ਐ—“1281 ਦੀ ਕਹਾਨੀ ਬੀ ਬੱਡੀ ਅਜੀਬ ਹੀ। ਤੁਸੇਂ ਗੀ ਖਤੋਲਾ ਹੋਨਾ ਜੇ 1281 ਕੁਨੈ ਐ— ਅਤੁਂ ਤੁੰਦਾ ਖਤੋਲਾ ਦੂਰ ਕਰੀ ਓਡਾਂ ਜੇ ‘1281’ ਇਕ ਬੱਡਾ ਮਸਤ ਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਖੋਤਾ ਹਾ ਜੇਹਕਾ ਅਪਨੇ ਮਾਲਕੈ—‘ਗਰਦਾਰੀ ਖੋਤੇ ਆਹਲੇ ਥਮਾਂ ਬੀ ਬਾਗੀ ਹੋਈ ਗੇਦਾ ਹਾ ਇਸੈ ਲੇਈ ਗਰਦਾਰੀ

ਨੇ ਬੀ ਤਾਂਸੀ ਖੁਲਾ ਛੁਡੀ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਹਾ—“ਕੀ ਜੇ ਨਾਂ ਓਹ ਕਮਮੇ ਦਾ ਹਾ ਨਾਂ ਕਾਜੇ ਦਾ ਹਾ ਛਡਾ ਨੌ ਮਨ ਅਨਾਜੇ ਦਾ ਹਾ—ਲੋਕੋਂ ਦੇ ਨਿਕੇ ਜਾਗਤੋਂ ਗੀ ਦਲਤੀ ਮਾਰਨਾ ਤੇ ਫਸਲ ਜੋਆਡਨਾ ਗੈ ਓਹਦਾ ਕਮਮ ਹਾ।”

ਰਫੀਕ, ਸੁਭਾ਷, ਸ਼ੋਕੀ ਤੇ ਚੌਥਾ ਕਰਣ। ਚਾਰੈ ਜਾਗਤ ਰਲਿਥੈ ਤੱਥਰ ਖੋਤੇ ਗੀ ਬੱਡੀ ਮੁਝਕਲ ਕਨੈ ਫਗਡੇ ਨ ਤੇ ਤਸਦੇ ਛੁੰ-ਛੁਡਾਂ ਕਰਨੇ ਪਰ ਗੁਸ਼ੈ ਚ ਰਫੀਕ ਤਾਂਸੀ ਪੱਜ-ਸਤ ਸਟਾਂ ਤਸਦਿਧੈ ਨਾਸੇ ਪਰ ਜੋਂਨੋ-ਜੋਂਨੋ ਟਕਾਈ ਦਿੱਤਾ ਐ ਤੇ ਜਿਸਲੈ ਤਸਦਿਧੈ ਨਾਸੇਂ ਚਾਲਹ ਬਗਨ ਲਗਦਾ ਐ ਤਾਂ ਓਹ ਨਿਸ਼ਲ ਹੋਇਥੈ ਖਡੋਈ ਜਂਦਾ ਐ ਤਾਂ ਕਰਣ ਗੀ ਤਸ ਤੱਥਰ ਚਢਨੇ ਦਾ ਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਐ ਤੇ ਤਸਦੇ ਚਢਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਬਾਰੀ-ਬਾਰੀ ਸਾਰੇ ਤਸ ਪਰ ਚੁਡੀ ਜੰਦੇ ਨ। ਤਾਂਦੇ ਭਾਰ ਕਨੈ ਓਹ ਬਲਲੋ-ਬਲਲੋ ਚਲਨ ਲਗੀ ਪੌਂਦਾ ਐ। ਤਸਦੇ ਬਾਦ ਤਾਂਸੀ ਸਨਤੋਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੇਈ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਲਾਈ-ਖਲਾਈ ਰਿਆਈ ਦਿੱਦੇ ਨ ਤੇ ਦੁਏ ਰੋਜ਼ ਜਿਸਲੈ ਤੱਥਰ ਫਹੀ ਚਾਰੇ ਜੰਨੇ ਚਢਦੇ ਨ ਤਾਂ ਤਾਂਨੋਂ ਗੀ ਓਹ ਥਲਲੈ ਸੁਵੀਂ ਦਿੱਦਾ ਐ।

ਦਸਮੀਂ ਦੇ ਇਸਤਿਹਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਜਾਨੇ ਪਰ ਕਮਮੀਸਟੀ ਦੇ ਪਰਚੇ ਆਹਲੇ ਦਿਨ ਸੁਆਲ ਰਟਦੇ-ਰਟਦੇ ਜਿਸਲੈ ਕਰਣ ਬੱਡੀ ਦਿਖਦਾ ਐ ਤਾਂ ਪੌਨੇ ਨੌ ਬਜੀ ਗੇਦੇ ਹੇ ਪਰਚਾ ਨੌ ਬਜੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਨਾ ਹਾ। ਓਹ ਬਾਬੇ ਦਾ ਗਤਾ-ਪੈਨ ਲੇਇਥੈ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਾ ਐ ਤਾਂ 1281 ਗਥੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਗੈ ਆਖਦਾ ਐ—“ਦੁਰ ਫਿਟ੍ਟੇ ਸੁਹੁ ਤੇਰਾ” (ਸਫਾ। 140) ਪਰ ਓਹ ਤਸਦੀ ਫਟਕਾਰਾ ਦਾ ਜਿਵਾਬ ਅਪਨੀ ਦੁਮ ਲਾਇਥੈ ਦਿੱਦਾ ਐ ਤੇ ਕਨੈ-ਕਨੈ ਦੁਰੀ ਪੌਂਦਾ ਐ। ਤੌਲੈ ਪੁਜ਼ਜਨੇ ਦੀ ਮੇਦ ਕਨੈ ਕਰਣ ਤੱਥਰ (1281) ਤੱਥਰ ਚਿਡੀਥੈ ਤਾਂਸੀ ਬਥਹੇਰਿਆਂ ਅਡੁਕਿਆਂ ਮਾਰਨੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਿਸਲੈ ਤਸਦੀ ਚਾਲ ਤਾਂਦੇ ਥਿਸਕ-ਥਿਸਕੀ ਰੌਂਹਦੀ ਐ ਤਾਂ ਓਹ ਦੁਖੀ ਹੋਂਦਾ ਐ। ਰਸਤੋਂ ਚ ਔਨੈ-ਜਾਨੇ ਆਹਲੇ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਿਧੈ ਜਨਾਨਿਆਂ ਤਸ ਕਨੈ ਛਹੋਨੇ ਦੇ ਡਰ ਕਨੈ ਅਪਨੇ-ਅਪਨੇ ਲਡ੍ਹ ਸਾਂਭੀ-ਸਾਂਭੀ ਲਾਂਘਦਿਆਂ ਨ। ਤੇ ਜਿਸਲੈ ਸਾਮਨੇਆ ਤਸਦੇ ਅਂਕਲ ਹੋਰ ਬੀ ਅਪਨੇ ਮੂਹੈ ਗੀ ਦਬ੍ਬੂ ਦੇਇਥੈ ਕੋਲਾ ਦਾ ਲਾਂਘਦੇ ਹੋਏ ਏਹ ਗਲਲ ਆਖਦੇ ਨ—“ਜੁਕ੍ਕ ਪਾਸ ਹੋਈ ਜਾਗੇ ਜੇ ਇਥਾਂ ਗੈ ਪੇਪਰ ਦਿੱਦੇ ਰੈਹਗੇ ਤਾਂ” (ਸਫਾ। 140) “ਆਨਸਰ ਸ਼ੀਟ ਤੱਥਰ ਕਰਣ ਕੁਸੈ ਬੀ ਸੁਆਲੇ ਦਾ ਜਿਵਾਬ ਨੇਈ ਦੇਈ ਸਕਨੇ ਦੀ ਹਾਲਤੀ ਚ ਤਸ ਤੱਥਰ ਖੋਤੇ (1281) ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਬਨਾਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ ਦਿੱਦਾ ਐ। ਜਿਸਲੈ ਮਾਸਟਰ ਹੋਰ ਆਇਥੈ ਦਿਖਦੇ ਨ ਤਾਂ ਨਾਂ ਓਹ ਅਪਨਾ ਹਾਸ਼ਸਾ ਰੋਕੀ ਸਕਦੇ ਨ ਤੇ ਨਾਂ ਗੈ ਕਰਣ। (ਸਫਾ। 142)

ਇਥਾਂ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਇਕ ਨਲੈਕ ਜਾਗਤੇ ਦੀ ਨਲੈਕੀ ਤੱਥਰ ਤੇ ਤਸਦੇ ਖੋਤੇ ਦਾ ਨਾਂਡ 1281 ਰਕਿਖਧੈ ਤਸ ਕਨੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਹਾਸਥ ਤੇ ਵਾਂਗ ਦੈਨੈ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਸਵੀਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਐ। ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਚ ਇਥੈ ਨੇਹ ਕੇਈ ਜਵਾਨ-ਗ'ਬਰੂ ਨ ਜੇਹਡੇ ਅਪਨੀ ਨਲੈਕੀ ਛਪੈਲਨੇ ਆਸਤੈ ਇਥੈ ਨੇਹ ਕੇਈ ਸ਼ਾਰਾਰਤ ਭਰੋਚੇ ਬਲਾਂਦੇ ਤੁਧੀ ਗੈ ਲੈਂਦੇ ਨ ਤੇ ਪਹੀ ਅਪਨੇ ਸ਼ਾਰਾਰਤੀ ਸਭਾਡ ਥਮਾਂ ਤੱਥਰ ਖੋਤੋਂ ਕਨੈ ਅਪਨੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ, ਮਿਤਰ ਦੋਸਤ ਤੇ ਸਰਬਨਿਧੀਂ ਗੀ ਅਪਨਿਧੈ ਚੁਗਲਬਨਿਧੀਂ ਕਨੈ ਸ਼ਹਾਂਦੇ ਰੌਂਹਦੇ ਨ। 2002 ਈ੦ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕ੃ਣ ਸ਼ਰਮਾ

दे कहानी संग्रैह—‘ढलदी धुप्पै दा सेक’ च बी खीरली शीर्शक कहानी च पच्छमी सभ्यता दे दुष्प्रभाव कनै साढ़े समाज दे बदलोंदे-त्रुटदे परवारक सरबन्धे उपर करारा, चुब्बने आहला ते कौड़ी सचाई आहला व्यंग ऐ।

कहानी दा बे-नाम नायक-अमर, पाशी, जगदीश ते कमल नांड आहले चौं पुत्रे दा बब्ब ऐ। जिसलै पुत्र बारी-बारी ब्योहने दे बाद अपने-अपने कम्मे च रुज्जियै ते अपनियें घरै आहलियें दे शकंजे च चंद्रियै अपने माता पिता दे प्रति अपने फर्ज गी भुल्ली जंदे न ते उन्हें दिनें गै उसदी घरै-आली बी गुजरी जंदी ऐ तां ओह भलेआं उपेक्षत होई जंदा ऐ। इक दिन उसदा निका पुत्र बड़ी चलाकी कनै उन्ही स्त्री बृद्धाश्रम च पजाई दिंदा ऐ।

ओह जिसलै लगभग रोज गै बृद्धाश्रम दे पार्क च बेहियै कोई बुझें गी अपने पोतेर-पोतरियें कनै आइयै उन्हें गी केइयें खेठें च लाइयै अपना-अपना मन पत्यांदे दिखदा ऐ तां ओह मनै च सोचदा ऐ जे इंदे कनै अपना मन इस चाल्ली पलचाइयै एह खुश होआ करदे न, पर उन्हें गी पता नेई जे इक दिन उन्हें बच्चें गै उन्हें गी मेरै आहला लेखा बृद्धाश्रम च गै पजाई देना ऐ।

उन्ही स्त्री चेता औंदा ऐ जे जिसलै उसदी घरैआली दे बमार होने पर उसने अपने बडु पुत्र गी लिखेआ हा जे तेरी माँ तेरा मूँह दिक्खनै आस्ते तड़फी-तड़फी मरी बी गई ऐ, तां उन्ही जबाब दित्ता हा—“मां दी मौत बारे सुनियै बड़ा कश्ट होआ। परमात्मा गी शैद इथै मंजूर हा। मैं औना चांहदा हा, पर सुदर्शना पिच्छै इकली रैहने गी त्यार नेई। बच्चें कनै औना मुमकन नेई कीजे अज्जकल उंदे इम्तेहान चलै करदे न।” (सफा० 146)

बडु पुत्रे आहला लेखा गै उसदे दुए पुत्र पाशी ते जगदीश बी विदेश जाइयै अपने-अपने परोआरे कनै मस्त होइयै अपने प्यो गी भुल्ली जंदे न। ओह तां बी एह गल्ल सोचियै खुश होंदा ऐ जे उसदे पुत्र जित्थै बी हैन खुश ते हैन। पर जेहडा निका पुत्र कमल घर रौंहदा ऐ उन्ही बी ते लाडी दे आखने पर उन्ही बृद्धाश्रम च पजाई गै साह लेआ ऐ।

बृद्धाश्रम च रौंहदे-रौंहदे उस दियां सारियां-खाहूंशां खतम होई जाने दे बावजूद इक जींदा गै रौंहदी ऐ। ओह ऐ जे उसदे मरने दे बाद उसदा मंजा बिस्तरा, कपडे-टल्ले ते थाली-लोटा आश्रम सांभी रक्खन तां जे उसदे मरने दे बाद कमल दा पुत्र बिटू जिसलै उन्ही इथैं छोड़न आये तां कमल गी कोई परेशानी नेई होऐ।

इयां एह कहानी आधुनक भारती समाज च पच्छम दे प्रभाव कनै जेहडी सरबन्धे च दरार पवा करदी ऐ ते जिसदी बजह कनै परोआरे च बुजर्गे गी सिर्फ बोझ समझियै उंदे कोला जियां-कियां लड़ छुडाने आस्ते हर तरां दे हर्बे-अखायार कीते जा करदे न उस स्थिति उपर करारा व्यंग ऐ। एह सुखद स्थिति ऐ जे साढे कहानीकार विदेशी सभ्यता दे दुष्प्रभाव कनै साढ़िये निमिये पीढ़िये उपर जेहडा बुरा असर पवा करदा ऐ उसदा चित्रण अपनियें व्यंग विधा दी इक नोखी मसाल पेश करदी ऐ।

2002 ई० च प्रकाशत ओम विद्यार्थी दे कहानी संग्रैह—“चीड़ा दी डाहली” च शामल—“करो जां मरो” कहानी व्यंग विधा दी इक नोखी मसाल पेश करदी ऐ।

सुरां च बन-सबन्ने पक्खरु ते जीव-जैन्तु किटठे होइयै अपूं-बिच्चै प्यार-मुहब्बत कनै मिलदे न। कई आपूं-बिच्चैं मते चिरै दे बाद मिलने करी इक दुए दा हाल-चाल पुच्छदे न। फही ओह अपनी समस्या दे बारे च गल्ल शुरू करदे न। उंदी चर्चा दा प्रमुख विशे होंदा ऐ धरती उपर बिगड़दा ‘पर्यावरण’। उंदे मुताबक इसदा मुक्ख कारण धरती उपर दरखतें, पक्खरुएं ते जंगली पशुएं दी घटदी नसल ऐ।

प्हाड़ी बटेर, डोडो ते मारीशस दा तोता, सेंट बिनसेंट, जंगली उल्लू, मोनाल फीजेंट, हिमालयन ट्रेगोपेन बगैरा आखदे न जे साढ़ा ते धरती उपर नांड मुक्की गेदा ऐ।

इन्ही च मद्रासी पानसर आखन लगदा ऐ—“तुंदै आंगर अस बी इत्यै बस्सने आस्ते आए दे आं.....धरती उपर सब जिया-जैत, फल-बूहटे मुक्की जा रदे न। धरती पर नां पराने लोक रेह, नां पराने बतीरे। हून सब नकली, नकली ऐ। जित्थै कदें जाड़ हे उत्थै हून ‘गड्डियां, मारतां ते धूं ऐ।’” (सफा० 124)

इयां बारी-बारी धरती दे जंगलें च रौहने आहले, जानवर बी अपनी-अपनी दुख भरी दास्तान सुनांदे न—“अस जनैर आं। साढे नांड हुलाक, गिब्बन, गोल्डन लंगूर, संगाह हिरण, कशमीरी हांगुल बगैरा न। साढ़ा बजूद धरती परा म्हेशां-म्हेशां, लेई पंजोई जाना ऐ।” (सफा 126)

इसदे बाद संसार रचेता (परमात्मा) सारे गी सदियै बारी-बारी सभनें दा व्यान लेइयै मनुकवै थमां उसदी सफाई मंगी तां ओह आखन लगदा ऐ—“हजूर, कायनात दा नियम ऐ जीना, जीने लेई लड़ी झगड़ी अपनी रुटी, घर-घृस्थी दा जुगाड़ करना। कुदरत च हर-इक प्राणी दुए प्राणी जां बूहटे गी अपनी लोड़ा लेई बरता दा गै। जदूं मनुक्ख बजूद च नेई हा आए दा, तदूं बी किन्नियां नस्लां कुदरत दे पैंडे च अपूं मरी-मुक्की गेइयां।” (सफा 127)

ਸਾਰਿਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਸੁਨਨੇ ਦੇ ਬਾਦ ਮਾਹੂ ਇਸ ਸਚਾਈ ਗੀ ਮਨਿਯੈ ਆਖਦਾ ਐ—“ਏਹਦਾ ਮਤਲਬ ਐ ਮੇਰਾ ਬਜ੍ਜੂਦ ਚਪਾਸਮ ਦੇ ਇਕ-ਇਕ ਧਾਗੇ ਕਨੈ ਅਡਕੇ ਦਾ ਏ, ਇਨ੍ਹੋਂ ਗੀ ਤਰੋਡੀ-ਤਰੋਡੀ ਅਧੂਂ ਮੁਕੀ ਜਾਡ ਤੇ ਤੁੰਦੇ ਆਂਗਰ ਸੁਰਗਾ ਦੇ ਇਸ ਬਾਗਾ ਚ ਮੇਂਸਾਂ-ਮੇਂਸਾਂ ਲੇਈ ਜਡ਼ਬਤ ਹੋਈ ਜਾਡ।” (ਸਫਾ 127)

ਮਾਹੂ ਦੀ ਪਛਤਾਵੇ ਭਰੋਚੀ ਗਲਲ ਸੁਨਿਯੈ ਤੁਥੈ ਬੈਠੇ-ਖਡ਼ਾਤੇ ਦੇ ਸਾਰੇ-ਪਕਖਰੂ, ਜੀਕ ਜੈਂਤੂ ਤੇ ਬੂਹਟੇ ਬਾਗੈਰਾ ਜੋਈ-ਜੋਈ ਆਖਨ ਲਗਦੇ ਨ—“ਬੇਸ਼ਕ-ਬੇਸ਼ਕ” ਇਨੈ ਚ ਮਨੁਕਬੈ ਦੀ ਰੂਹ ਦੱਡਬਕ ਕਨੈ ਧਰਤੀ ਤੱਥ ਆਈ ਡਿਗਦੀ ਏ। ਤੁਸੈਂ ਲੈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਲੋਕ ਆਖਨ ਲਗਦੇ ਨ—“ਏ ਜੀਂਦਾ ਹੋਈ ਗੇਤਾ ਏ। ਪੁਆਰ ਦਿਕਖੀ ਹੋਸ਼ਾ ਚ ਆਯਾ ਏ ਲਕਖ-ਲਕਖ ਸ਼ੁਕਰ ਏ ਪਰਮੇਸਰੈ ਦਾ।” (ਸਫਾ 128)

ਓਹ ਹੋਸ਼ਾ ਚ ਆਇਧੈ ਆਖਦਾ ਐ—“ਅੌਂ ਸੁਰਗਾ ਦੇ ਬਾਗਾ ਚ ਹਾ। ਤੁਥੈਂ ਬੂਹਟੇ-ਜਨੈਰੈ ਦੇ ਖਿਕਖੋਮਾਘਾ ਚ ਹਾ, ਓਹ ਤਪਰੋਤਲੀ ਸੁਕੈ ਕਰਦੇ ਨ। ਬੂਹਟੇ ਬੀ ਕੇਈ ਸੁਕੈ ਕਰਦੇ ਨ। ਸੁਕਦੇਂ ਗੀ ਬਚਾਨਾ ਹੋਗ, ਚਪਾਸਮ ਅਨਚਾਲਕਰੀ ਟਕਾਨਾ ਹੋਗ, ਨੇਈ ਤਾਂ ਅਸ-ਤੁਸ ਸਾਰੇ ਸੁਕੀ ਜਾਗੇ।” (ਸਫਾ 128)

ਇਧਾਂ ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਪਰਿਵਰਣ (ਚਪਾਸਮ) ਗੀ ਅਪਨਿਧੇਂ ਬੇਪਰਵਾਇਧੇਂ ਤੇ ਸ਼ਵਾਰਥ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਤ ਕਰਨੇ ਆਹਲੇ ਮਾਹੂ ਤੱਥ ਕਰਾਰਾ ਤੇ ਫਟਕਾਰ ਭਰੋਚਾ ਬਿੰਗ ਏ। 2006 ਈਂਦੂ ਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਸੀਤਾਰਾਮ ਸਪੋਲਿਆ ਦੇ ਕਹਾਨੀ ਸੰਗ੍ਰੰਹ ‘ਚਾਨੀ ਦੇ ਅਤਥਰੁਂ’ ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਹਾਨੀ—‘ਇਕ ਖਣਦਾ ਥਾਹਰ’ ਕਹਾਨੀ ਪਚ਼ਾਸੀ ਸਭਿਆਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਢਾਰਾ ਜਾਂ ਆਖੋ ਜੇ ਵਿਖੀਕਰਣ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕਨੈ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਰੋਆਰੋਂ ਤੱਥ ਹੋਨੇ ਆਹਲੇ ਦੁ਷਼ਭਾਵ ਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਬਿਗਡੇ ਪਰਵਾਰਕ ਸਰਬਨਿੰਦੇ ਚ ਔਨੇ ਆਹਲੀ ਕੌਡਤਨ ਤੱਥ ਕਰਾਰਾ ਤੇ ਚੁਭਦ ਬਿੰਗ ਏ।

ਰਾਮਧਨੈ ਦੀ ਧਰੈ-ਆਲੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰੀ ਪੈਂਚੇ ਦਿਧੇਂ ਗਲਲੇਂ ਚ ਆਇਧੈ ਅਪਨੀ ਜੈਦਾਦੀ ਦਾ ਮਤਾ ਹਿਸ਼ਾ ਤੇ ਗੈਹਨੇਂ ਅਪਨੇ ਬੁੜੇ ਪੁਤਰ ਅਮਰੂ ਦੀ ਲਾਡੀ ਕਮਲੀ ਗੀ ਦੇਈ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਨਤੀਜੇ ਦੇ ਤੌਰਾ ਪਰ ਤੁਸਦਾ ਨਿਕਾ ਪੁਤਰ ਮਾਝ-ਬੱਬੈ ਕਨੈ ਬੜਾ ਲਡਦਾ ਏ। ਤੁਸਲੈ ਤੁਸਦਾ ਪਿਓ ਤੁਸੀਂ ਸਮਝਾਂਦਾ ਏ ਕਨੈ ਓਹ ਅਪਨੀ ਲਾਡੀ ਗੀ ਬੀ ਮਤਾ ਸਮਝਾਂਦਾ ਏ, ਪਰ ਤੁਸਦੀ ਬੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨੇਈ ਚਲਦੀ।

ਜੈਦਾਦ ਦੇ ਬਾਦ ਬੜੀ ਨੂੰ ਤੇ ਪੁਤਰੇ ਦਾ ਰਵੈਧਾ-ਬਿਲਕੁਲ ਗੈ ਬਦਲੀ ਜਂਦਾ ਏ ਤੇ ਓਹ (ਪਰਮੇਸ਼ਰੀ) ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਬੜੀ ਨੂੰ ਤੁਸਦਾ ਮੰਜਾ ਬੀ ਬਾਹਰ ਪਸਾਰੀ ਚ ਇਕ ਕੋਨੇ ਚ ਡਾਹੀ ਦਿੰਦੀ ਏ। ਬਚਾਰਾ ਰਾਮਧਨ ਸਥ ਤਮਾਸਾ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਦਿਕਖੀ-ਦਿਕਖੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਦਾ ਰੱਹੇਦਾ ਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਦੁਖੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰੀ ਦੀ ਮੌਤ ਬੀ ਹੋਈ ਜਂਦੀ ਏ। ਮਰਦੇ ਮੌਕੇ ਓਹ ਅਪਨੇ ਪਤਿ ਅਗੋਂ ਅਪਨਾ ਪਛਤਾਵਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਰੋਂਦੀ ਏ ਜੋ—“ਮੈਂ ਬੜੀ

ਪਾਪਨ ਆਂ ਜੇ ਮੈਂ ਅਪਨੇ ਲੌਹਕੇ ਪੁਤਰੈ ਕਨੈ ਬਡਾ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਏ। ਤੁਸਲੈ ਮਹਲਲੇ ਦੇ ਮੰਦ ਤੇ ਜਨਾਨਿਆਂ ਆਇਧੈ ਬੁੜੇ ਪੁਤਰੈ ਗੀ ਆਖਦੇ ਨ ਜੇ ਹੂਨ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰ ਲੇਇਧੈ ਲਟਾਓ, ਪਰ ਓਹ ਅਧੂਂ ਗੈ ਨੇਈ ਮਨਦੀ। ਜਿਸਲੈ ਤੁਸਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲੀ ਜਂਦੇ ਨ ਤਾਂ ਤੁਸਲੈ ਸੁਆਡ ਤੁਸਦੇ ਪੋਤਰਾ ਨੂੰ ਦੇ ਕੋਈ ਨੇਈ ਰੋਂਦਾ-ਕਰਲਾਂਦਾ। ਜਿਸਲੈ ਪਸਾਰੀ ਦੇ ਕੋਨੇ ਚ ਡਡੀ ਦੀ ਮੰਜੀ ਗੀ ਕਮਲੀ ਚੁਕਨ ਲਗਦੀ ਏ ਤਾਂ ਤੁਸਦੀ ਨੂੰ ਆਖਦੀ ਏ—“ਮਾਂ ਜੀ, ਇਤਥੁਆਂ ਖਣਦਾ ਗੀ ਨੰਹੀਂ ਚੁਕੇਓ। ਇਸੀ ਇਤਿੰਦੇ ਗੇ ਡਡੀ ਦੀ ਰੈਹਨ ਦੇਓ। ਏਹ ਬਹਾ ਦੇ ਸ਼ਾਨੇ ਦੀ ਖਣਵੂ ਏ। ਬਹਾ ਦੇ ਸ਼ਾਨੇ ਦਾ ਮਾਨ ਏ।” (ਸਫਾ 23) ਅਪਨਿਧੇਂ ਨੂੰ ਹਾਂ ਦੀ ਗਲਲ ਸੁਨਿਯੈ ਕਮਲੀ ਗੀ ਧਕਕ ਲਗਗੀ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਇਧਾਂ ਇਸ ਕਹਾਨੀ ਕੋਲਾ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਏ ਜੇ ਆਸਤਾ-ਆਸਤਾ, ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਅਜਕਨੇ ਸਾਢੇ ਪਰੋਆਰੋਂ ਚ ਬੁਜੰਗੇ ਦਾ ਮਾਨ-ਸਮਾਨ ਘਟਦਾ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ। ਸਾਢੇ ਪਰੋਆਰੋਂ ਚ ਅਧੂਂ-ਬਿਚਚੈ ਪਿਆਰ-ਮੁਹਬਤ ਆਹਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬੀ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਤੇ ਸ਼ਵਾਰਥ ਦੀ ਖਾਤਰ ਗੈ ਰੇਹੀ ਗੇਦਾ ਏ। ਕਰਤਬ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਮਾਨ-ਸਮਾਨ ਆਹਲੀ ਗਲਲ ਸਿਰਫ ਖਾਕ ਗੈ ਰੇਹੀ ਗੇਦੀ ਏ। ਏਹ ਕਹਾਨੀ ਇਸ ਬਦਲਾਵ ਆਹਲੀ ਸਿਥਤਿ, ਜਿਸਦੀ ਬਜਹ ਕਨੈ ਸਾਡੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮੁਲਲੋਂ-ਕਦਰੋਂ ਦਾ ਲੋਪ ਹੋਈ ਜਾ ਕਰਦਾ ਏ, ਦੇ ਤੱਥ ਕਰਾਰਾ ਤੇ ਤ੍ਰਿਕਖਾ ਬਿੰਗ ਏ।

ਤੱਥ ਦਿੱਤੇ ਦੇ ਸਰੋਕਖਨ ਕੋਲਾ ਸਪ਼ਸ਼ਟ ਏ ਜੇ—1980 ਈਂਦੂ ਦੇ ਬਾਦ ਲਖੋਈ ਦਿਧੇਂ ਸੈਂਕਡੇ ਕਹਾਨਿਧੇਂ ਬਿਚ ਜਿਥੈ ਸਾਢੇ ਢੁਗਗਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਦਿਧੇ ਨੇਕੇ ਸਮਾਜਕ, ਪਰਵਾਰਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ, ਆਰਥਕ ਸਮਸਥਾਏਂ, ਤੁਗਰਵਾਦ, ਤੇ ਭਖਟਾਚਾਰ ਬਾਗੈਰਾ ਨੇਕੇ ਪੇਚੀਦੇ ਮੁਵੰਦੀ ਗੀ ਕੇਈ ਕਹਾਨੀ ਸ਼ਿਲਧੇਂ ਤੇ ਸ਼ੈਲਿਧੇਂ ਕਨੈ ਚਿਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗੇਦਾ ਏ ਤੁਥੈ ਤੁਸੀਂ ਗੀ ਹਾਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਬਿੰਗ ਵਿਧਾ ਦੀ ਨੋਖੀ ਰੰਗਤ ਕਨੈ ਰੰਗਿਧੈ ਰੋਚਕ ਰੂਪ ਦਿੱਤੇ ਦਾ ਏ। ਲੇਖਕੋਂ ਸਮਾਜਕ ਬੁਰਾਇਂ ਤੱਥ ਅਪਨੇ ਬਿੰਗ-ਬਾਣੇਂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਕਖੋਂ ਪ੍ਰਹਾਰ ਕਰਿਧੈ ਤੁਂਦੇ ਪਾਸ੍ਸੈ ਸਮਾਜ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬੀ ਆਕਾਰਤ ਕਰਨੇ ਦਾ ਸਾਹਨੀਧ ਪ੍ਰਯਲ ਕੀਤੇ ਦਾ ਏ। ਏਹ ਖੁਣੀ ਆਹਲੀ ਗਲਲ ਏ, ਸਾਢੇ ਅਜਕਨੀ ਦੇ ਕਹਾਨੀਕਾਰੋਂ ਹਾਸ਼ਿਆਂ-ਬਿੰਗ ਵਿਧਾ ਗੀ ਅਪਨਿਧੇਂ ਕਹਾਨਿਧੇਂ ਚ ਬੜੀ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਕਨੈ ਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਕਨੈ ਤਰਜਮਾਨੀ ਦੇਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਦੀ ਏ।

੦੦੦